

K.K.T.C
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN VE SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI

**KIBRIS TÜRK BASININDA
GÜVENİRLİK SORUNU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emin AKKOR
20001698

Danışman
Yard. Doç. Dr. İbrahim ÖZEJDER

Lefkoşa - 2003

Emin Akkor: Kıbrıs Türk Basınında Güvenirlik Sorunu

Fen ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Fakhraddin Mamedov

**Tez 25/6/03 Tarihinde Aşağıdaki Juri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği / ~~Oy Çekliği~~ ile Kabul Edilmiştir**

Juri Üyeleri:

Doç. Dr. Ahmet Çiğdem, Başkan, Yakın Doğu Üniversitesi, İletişim
Fakültesi

Doç. Dr. Mehmet Çakıcı, Yakın Doğu Üniversitesi, Fen ve Edebiyat
Fakültesi, Psikoloji Bölüm Başkanı

Yard. Doç. Dr. İbrahim Özejder, Danışman, Yakın Doğu Üniversitesi,
İletişim Fakültesi

ÖZET

İnsanların düşünce ve davranışlarını etkilemek ve belli görüşler doğrultusunda yönlendirmek propagandanın esas amacıdır. Propaganda elbette en etkili şekilde kitle iletişim araçlarıyla yapılabilir. Kitle iletişim araçlarının en eskisi olan gazetelerin propaganda açısından ayrı bir önemi var. Kitle iletişim araçlarının öncüsü olan ve hâlâ etkinliğini sürdüren gazeteler, ticari duyuruların yapıldığı yayınlarla doğdu. Kıbrıs'ta ise ilk gazete siyasi amaçlı yayınlandı. Rumlar, siyasi amaçlarına ulaşmak ve politikalarını ada dışında da benimsetmenin yolu olarak gazeteleri seçtiler. Rumların, gazeteleri iyi bir propaganda aracı olarak kullandıklarını gören Türkler de, Saded ile başlayarak aynı yöntemi izlemişler ve Kıbrıs Türk halkının sesini duyurmak için gazete yayınlamaya başlamışlardır.

Kıbrıs'ta, gazetelerin baştan beri üstlendikleri misyonun, 2000'li yıllarda da geçerli olduğu, yayınlanan 10 gazetenin yayın politikalarına bakıldığında açıkça görülmektedir. Gazetelerin yayın politikaları Kıbrıs sorununa göre şekilleniyor ve politikaların halka yayılması sağlanıyor. Bu noktada, gazetelerde yer alan haberlerin içeriği büyük önem taşımaktadır.

Okuyucu bir yandan Kıbrıs Türk basınına yakından takip ederken, diğer yandan da gazetelerde yer alan haberleri titizlikle sorgulamaktadır. KKTC basınının, bu önemli gerçeği pek önemsemediği ve dikkate almadığı görülmektedir. 'Güven', gazetelerin ana hedefi olması gerekirken, bunun üzerinde titizlikle durulmaması yanında, eksikliklerin giderilmesi için bu yönde bir araştırma dahi yapılmamıştır.

Kıbrıs Türk basınının 'güvenirlilik' sorunu yaşayıp yaşamadığını ortaya koymak için çeşitli etkenlerden yola çıkıldığında; okuyucudan, haberlerin ana konusu olan siyasilere kadar hiçbir kesim basında yer alan haberlerin doğruluğuna güvenmedikleri görülmektedir.

Siyasiler, sivil toplum örgütleri başkanları, gazete yöneticileri, bilim adamları ve okuyucuların tamamına yakını KKTC'de basın özgürlüğü olmadığını savunuyorlar. Kıbrıs Türk basınının okuyucuya aktaracağı haber için doğru bilgiye ulaşmakta yaşadığı sorunlar; gelişmelerin, okuyucunun karşısına eksik çıkmasına neden oluyor. Kıbrıs sorununun kendine özgü yapısından dolayı da siyasal ortam,

basının haberleri eksiksiz aktarmasına engel olmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin yaşadığı ekonomik sorunlar basını olumsuz etkilerken, çalışanlar maddi yönden tatmin edilemediğinden kalifiye elemanlar başka sektörlerde geleceklerini kurmaktadırlar. Çalışma Dairesi verilerine göre gazeteler, çalışanlarının büyük bir bölümüne sosyal haklarını vermemektedir. Hatta kayıtlarda, bazı gazetelerin çalışanı olmadığı görülmektedir. Basın özgürlüğünün işlememesi yanında basındaki üretim sorunu da güvenilir bilginin verilmesini etkilemektedir.

Doğru bilgiye ulaşmadan öte, eldeki bilgiyi doğru ve tarafsız olarak aktarmak daha da önemlidir. İşte, güven tartışması bu noktada başlamaktadır. Basında yer alan haberler, her kesim tarafından tam güvenilir bulunmazken, yazılanların başka bir kaynaktan teyit edilmesi ihtiyacı doğmaktadır. Basının, yasalarla denetlenme yerine kendi kendini denetlemesi tercih edilmektedir. Basının kendi kendini denetleyip okuyucuya sağlıklı bir gazete sunması için dünyada çeşitli özdenetim metodları geliştirilmiştir. KKTC'de hiçbir basın organının özdenetim metodlarını uygulamaması da 'güvenirlik' konusunu önemsemediklerini göstermektedir.

Güvenirlik sorunu yaşayan basından çok; suçlu, olarak siyasi odaklar gösterilmektedir. Başbakan dahi, politikacılar bile basında siyasi bir kontrolün var olduğunu kabul etmektedir. Sivil toplum örgütleri başkanları ise birçok basın organında etkili olan siyasi gücün devlet eliyle oluşturulduğunu ifade ettiler. Yapılan anket çalışması sonuçlarına bakıldığında; okuyucuların da basının, siyasi güçlerin etkisinde olduğuna inandıklarından dolayı gazetelerde yer alan haberlerin doğruluğuna güvenmedikleri ortaya çıkmaktadır. Okuyucuların yüzde 72'si gazete yayınlarının siyasi görüşlere göre şekillendiği değerlendirmesini yaptılar.

SUMMARY

The main purpose of propaganda is to effect people's attitudes and thoughts and divert them to the direction of certain views. Of course, propaganda has effective in the tools of mass communication have an important place in propaganda. Newspapers are the vanguard tool of mass communication, they have also continued their activity, they were born together with the announcement of commercial publication. The first political newspaper was published in Cyprus. On the other hand, The Greek Cypriots have used the newspaper as a tool to reach their political purposes in and out of the island; taking into consideration the effective propaganda made, The Turkish Cypriots also started to do the same with the 'Saded' newspaper.

It's obviously seen that about to newspapers with mission has still been available in the public. The policy of publication newspapers have shaped according to the problem of Cyprus and they spread out politics to the folk. At this point, the news' content has carrying big importance in the newspapers.

In one way, the reader keeps on Turkish Cypriots press, on the other hand he/she can questioning the news which has occupied other newspapers. The press of TRNC doesn't take care of this important reality. However, 'trust' must be the main forget of newspapers, besides not to consider this, there wasn't any research to solve deficiencies.

When we think if the Cyprus press live or not live the problem of 'reliability', from the readers to the politicians who are the man subject of the news do not trust to correctness of the news.

Politicians, some of the presidents, directors of newspaper, scientists and most of the readers defense that there isn't freedom in the press of TRNC. Some of the problems which the cyprus press meets when they are searching news cause inadequacy information for readers. The problem of Cyprus has an own structure therefore, ths politic situation prevents the presss to transfer their news completely. The economic problems of TRNC effect the press negatively. Thus the workers save their future in other area. According to datums of the working office newspapers don't give most of their workers their social rgths, Even in the registration, we see

some of the newspapers haven't any workers. Besides of the problem of press' freedom, the problem of production in press effect giving of the reliable information.

To transfer the information that we have already had more important than to reach the correct information. The debate of 'reliable' started at this point. However, the press doesn't want to check with the laws but they prefer to check itself. There are kinds of methods improved for checking the press itself and give healthy news to the readers. In TRNC, none of the parts of the press use any method for checking itself. So, this shows that they don't consider the subject of 'reliability'

Some of the political targets are showed guilty more than the press which live the problem of reliability. Even the president and politicians accept that the idea of 'there is a political control on the press'. The presidents of civilian organizations said that the political power that effective on the press occurred with the helpness of the government. When we look at the results of inquiry, both readers and press believed that the power of the politic effects the correctness of the news. 72% readers said that the publications of newspaper shaped according to the political views.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	1
2. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI ARASINDA BASIN.....	5
2.1. Basının Tanımı.....	5
2.2. Basının Kitle İletişim Araçları İçindeki Önemi.....	6
2.3. Basında Güven Konusu.....	7
3. BASINA GÜVENİRLİLİK KAZANDIRAN ETKENLER.....	13
3.1. Basın Özgürlüğü.....	13
3.1.1. Dünyada Durum.....	15
3.1.2. KKTC’de Durum.....	17
3.2. Özdenetim.....	22
3.2.1. Dünyadaki Uygulamalar.....	25
3.2.2. KKTC’deki Uygulamalar.....	26
3.3. Siyasal Ortam.....	30
3.4. Basında Üretim Sorunu.....	34
3.4.1. Teknik	34
3.4.2. Personel.....	35
3.4.2.1. Sayıca Yeterlilik.....	36
3.4.2.2. Yetkinlik.....	37
3.4.3. Eğitim.....	37
4. SİVİL TOPLUMUN GÖZÜNDE BASIN.....	39
4.1. KKTC Basınında Bugünkü Durum.....	39
4.2. Meslek Kuruluşları.....	40
4.2.1. Sendikalar.....	41
4.2.2. Odalar.....	44
4.2.3. Baro Konseyi.....	45
4.3. Siyasi Partiler.....	47

4.3.1.	Meclis'te Temsil Edilen Partiler.....	48
4.3.1.1.	Siyasi Ortam ve Basın Özgürlüğü.....	49
4.3.2.	Meclis'te Temsil Edilmeyen Partiler.....	50
4.4.	Akademik Çevreler.....	52
4.4.1.	İletişim Bilimleri Uzmanları.....	52
4.4.2.	Siyasal Bilimler Uzmanları.....	53
4.4.3.	Hukuk Bilimleri Uzmanları.....	55
5.	OKUYUCU EĞİLİMLERİ.....	58
5.1.	Haber Kaynakları Arasında Basının Yeri.....	58
5.2.	Okuyucunun Gazete Okuma Alışkanlıkları ve Öncelikleri.....	66
5.3.	Okuyucunun Gazete İçeriğine Bakışı.....	67
5.3.1.	Manşet.....	67
5.3.2.	Gündem Saptırma Eğilimi.....	68
5.3.3.	Siyasi Güçlerle İlgili Haberler.....	69
5.4.	Dış Güçlerin Basındaki Etkinliği.....	70
5.4.1.	Bağımlılık Açısından	70
5.4.2.	İletişim Özgürlüğünü Kullanma Açısından.....	71
5.4.3.	Siyasi Gazetelerin Konumu.....	72
5.4.4.	Gelecekte Basın.....	73
	SONUÇ.....	75
	KAYNAKÇA.....	77

TABLO DİZİNİ

TABLO 1: KKTC’de Okuyucunun Gazetelere Bakışının Genel Değerlendirmesi....	60
TABLO 2: KKTC’de Okuyucunun Eğitim Sınıflarına Göre Gazetelere Bakışı.....	61
TABLO 3: KKTC’de Okuyucunun Yerleşim Birimine Göre Gazetelere Bakışı.....	62
TABLO 4: KKTC’de Okuyucunun Cinsiyete Göre Gazetelere Bakışı.....	63
TABLO 5: KKTC’de Okuyucunun Yaşa Göre Gazetelere Bakışı.....	65

1. GİRİŞ

Dünyada, insan davranışlarının şekillenmesi ve bireyin olaylara bakış açısının belirginleşmesi belli faktörlerin rolü ile olmaktadır. Kitle iletişim araçlarının insan üzerindeki etkileyciliğiyle ilgili yapılan araştırmalarda söz konusu araçların genelde insan davranışlarını değiştirmekten çok pekiştirdiği sonucuna varılır.¹ Bu nedenle propaganda aracı olarak kitle iletişim araçları en fazla başvurulan araçlardandır.

Propagandada amaç, karşındakinin zihninde iyice belirlenmiş fikir ve umutları daha çok geliştirerek onların içindeki gizli anlam ve duyguların yansıtılmasına katkı koymaktır.

Kitle iletişim araçları arasında yer alan gazete, en önemli propaganda araçlarından biri olarak kabul edilir. Yaşanan olaylar ve düşünceler gazeteler aracılığıyla çok geniş kitlelere ulaşır. Propagandacılar için basının etkili kullanımı, propagandanın başarılı yürütüldüğünün işareti olarak değerlendirilir. Görüntülü iletişim teknolojisi konusunda büyük mesafeler alınmış olmasına rağmen, mesaj ulaştırmada yazılı dökümanın, görüntülü iletişim imkanları karşısında hala etkili bir güce sahip olduğu kabul edilmektedir.

Basının ne kadar etkili bir siyasi propaganda aracı olduğunu siyasi propaganda araştırmacısı Osman Özsoy şöyle ifade ediyor:

“Tirajları milyonları aşan günlük gazetelerin, her defasında yüz binlerce nüshanın müteaddit defa basılması ve bunların modern ulaşım vasıtalarıyla günü gününe dünyanın her tarafına ulaştırılması hiç de küçümsenmemesi gereken bir durumdur. Bir defada veya bir günde yüzbinlerce askerinizi bir yerden bir yere nakletmek mümkün olmayabilir. Ama başarılı ve etkili bir yayınla, yüz binlerce askeri moralmen yıldırabilir ve savaşılamaz hale getirebilirsiniz.”²

Kitle iletişim araçlarının öncüsü sayılan gazete önemini günümüzde hala sürdürüyor. Dünyada önceleri ticari duyurulan yapılması için yayınlanan gazeteler, daha sonraları siyasi oluşumlarının düşünce ve eylemlerini halka duyurmaya

¹ James LULL, **Medya, Kültür, İletişim**, (Çev: Nazife Güngör), Vadi Yayınları, Ankara, 1981, s.123

² Osman ÖZSOY, **Politik Propaganda Teknikleri**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s.118

başlayarak niteliksel bir dönüşüm gerçekleştirmişti. Propagandanın etkinliği algılanmaya başladıkça, en etkili propaganda aracı olarak kabul edilen gazetenin önemi siyasi çevreler tarafından da kavrandı ve gazeteler tarih içinde bu amaç için çok kullanıldı.

Kıbrıs Türk toplumun basın ile tanışmasının da siyaset sayesinde gerçekleştiğini görüyoruz. Gazetelerin etkili siyasi propaganda aracı olarak 2000'li yıllara gelindiğinde de önemini koruduğunu söyleyebiliriz.

Kıbrıs'ta basın, Rumların siyasi amaçlarına ulaşmak için gazeteleri propaganda aracı olarak kullanmaya başlamasıyla doğmuştur. Rumların Enosis hedeflerini gerçekleştirmek için basını bir yol olarak seçmelerinin en büyük göstergesi ilk yayınlanan dokuz gazetenin yaygın şekilde yurt içine ve yurt dışına dağıtılmasıdır. Gazetelerin Kıbrıs'taki tirajları 500-600 civarında olmasına rağmen bu basın organları, her sayıyı 5000-6000 adet basarak birer mektup niteliğinde dünyanın çeşitli yerlerine dağıtıyorlardı.³ Rumların gazetelerle ulaşmayı hedefledikleri amaçlarını gören Türkler de karşı atağa geçerek ilk olarak Saded ve sonraki yıllarda diğer yüzlercesiyle siyasi amaçlı gazete yayınlayarak Kıbrıs'taki Türk tezlerini savundular.

Küçük toplum olunmasına rağmen tarih içinde Kıbrıs'ta gazetelerin sayısı nüfusa oranla hep fazla oldu. Siyasetin tüm boyutları geniş bir yelpaze ile okuyuculara yansıtıldı. Bu demokratik oluşumu kendiliğinden sağlayan gazeteler, 2000'li yıllara gelindiğinde de aynı görüntüyü çizmektedirler. Kıbrıs'ta yayınlanan ilk Türkçe gazete olan Saded'ten, 2002 yılında yayınlanan gazetelere gelene kadar çizgi değişmemiş ve gazeteler arasında fikir tartışmaları devam etmiştir. Haberlerin karşı görüşte olanları suçlamak için yorumlanarak verilmesi o tarihlerden miras kalmıştır.

Yaklaşık 200 bin kişinin yaşadığı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nde günlük olarak yayınlanan 10 gazetenin, nüfusa oranla çok fazla olmasına rağmen, halkın basına yoğun ilgisi vardır. Halk, ilgi duymakta ve basın organlarının içeriğini tartışabilmektedir. Böyle bir durumda, gazetelerde yer alan

³ Cemalettin ÜNLÜ, **Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)**, Basın- Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1981, s.13

haberlerin doğruluğu ve gündemi yansıtabilme oranları daha bir titizlikle ele alındığından 'güvenirlik' Kıbrıs Türk basını için daha ayrı bir önem taşımaktadır.

Bir mücadele basını olarak doğan ve bu özelliğini 2000'li yıllara kadar büyük ölçüde taşıyan Kıbrıs Türk basınında 'güvenirlik' yeterince tartışılmadı. Okuyucu ve sivil toplum örgütlerinin, basın organlarına, güven açısından bakışları ölçülmediği gibi, okuyucunun güvenini artırmak veya kaybetmemek için de çalışmalar yapılmadı.

Basına güvenilirlik kazandıran çeşitli etkenler bulunmaktadır. Basın organlarının ekonomik durumu, ülkedeki yasal koşullar, gazetelerin patronları açısından bağımlılığı, okuyucunun tutumu ve sivil toplumun bakışı bu etkenlerden sayılabilir.

'Basın Özgürlüğü', 'Özdenetim' ve 'Siyasal Ortam', basında güven konusunu inceleyecek araştırmacıların temel kriterleri arasında yer alır. Bu çalışmada temel kriterlerin basındaki haberlerin verilisinde nasıl etkili olduğunu, dünyadaki örnekleri de gözönünde tutularak, KKTC'deki yansıması araştırıldı. Fransız Devrimi'nden sonra dünyada tartışmaya başlanılan ve sınırları konusunda ortak karara varılmayan basın özgürlüğünün KKTC'de nasıl algılandığı ve siyasal ortamın da etkisiyle doğru bilgiye ulaşma ve aktarmada oynadığı rol irdelendi. Basın konseyleri ve ombudsmanlarla basının kendi kendini denetlemesi birçok ülkede önemli ölçüde kurumlaşmışken, KKTC basınının bu konuda geri kalması, haberlerin doğru yansıtılmadığı iddialarını pekiştiren bir etken olarak görülmektedir.

Demokrasilerin vazgeçilmezlerinden olan sivil toplu örgütleri de basına 'güven' penceresinden farklı bakmaktadır. Bunu ortaya çıkarmak için siyasi partiler, sendikalar, odalar, Baro Konseyi ve akademisyenlerle görüşüldü.

Halk ve sivil toplum örgütleri de kendilerini ilgilendiren ve gündemini iyi takip ettikleri olayların basındaki verilisini izleyerek, gazeteleri sınamaktadırlar. Yayınlanan haberlerle kendi sorunlarının nasıl yansıtıldığı yanında muhalefetin yaptığı açıklamaların ve iktidarla ilgili haberlerin gazetelerde yansıma şekli de güven testinin yapılmasına sağlayan etkenlerdendir. Bu kriterler, basında güvenirliliği belirlerken, sözkonusu etkenler Kıbrıs Türk basını açısından incelendiğinde, 'güvenirlik' sorunu olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmada bu noktadan

hareketle her açıdan basında verilen haberlerin doğruluğuna duyulan güven konusu araştırılmış ve olumsuz sonuçların nedenleri ortaya konulmuştur.

Ekonomik özgürlüğü olmayan basın organları ayakta durabilmek için sırtını belli bir güce dayamak durumunda kalırlar. Bu da verilen haberin doğruluğu açısından bir güven sorunu yaratır. Ülkedeki siyasal ortamla bağlantılı mevcut yasalar da basının haber kalitesini önemli derecede etkilemektedir. Basın organının siyasi veya ticari bir otoriteye bağımlı olması durumunda, güven baştan kaybedilir.

Bu araştırmada KKTC'deki tüm çevrelerin basında güven sorunu ile ilgili yaklaşımlarını incelemek için son halka olan okuyucuya da ulaşıldı. Dengeli bir dağıtım ile tüm bölgelerde 100 kişi arasında yapılan anket çalışmasıyla yaş gruplarına, eğitim durumlarına, cinsiyete ve yerleşim birimlerine göre okuyucunun eğilimleri saptandı.

Dergiler de basının bir parçası olmasına rağmen, Kıbrıs'ta etkinlikleri az olduğundan araştırma gazetelerle sınırlı tutulmuştur.

2. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI ARASINDA BASIN

İnsanların haberleşmesinde en büyük sorumluluğu üstlenen kitle iletişim araçları yazılı, sözlü ve görüntülü basın olarak sınıflandırılmaktadır. En eski kitle iletişim aracı olan basın ile diğer araçlar arasında haberleri vermek açısından farklılıklar oluşmaktadır. Bu farklılıklar basının kitle iletişim araçları içinde oluşturduğu 'güven' duygusuna ayrı bir boyut kazandırmaktadır.

2.1. Basının Tanımı

İnsan hayatının vazgeçilmezleri arasında yer alan basını, geniş anlamda, belirli zamanlarda basılıp her çeşit haber ve fikirleri topluma ulaştıran yayınlar olarak tanımlayan M.N. İnuğur, gazete ve dergileri kapsayan basını dar anlamda ise şöyle tanımlamaktadır: *"Haberleri ve fikirleri toplama, değerlendirme, işleme ve bunları başkalarına ileterek kamuoyu oluşturma san'atını mümkün hale getiren yazılı kitle haber aracına basın denir."*¹

Dünyada olduğu gibi KKTC'de de basının en önemli ögesi olan gazete; halkı olaylardan sürekli haberdar ederek kamuoyunu düzenleyen, yönetici otoriteleri uyaran, ele aldığı konular yönünden uğraş alanı sınırsız olan bir yayın organı olarak tanımlanır.² Yöneticiler ve halk arasında bir köprü görevi üstlenerek kamu görevini yerine getiren gazeteler, yöneticilerin kamu ihtiyacını karşılamak amacıyla aldıkları tedbirleri vatandaşa zamanında iletip kamu ihtiyaçlarını da yöneticilere ulaştırır.³

¹ M. Nuri İNUĞUR, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1999, s.19-20

² A.g.e., s.21

³ A.g.e., s.22

2.2. Basının Kitle İletişim Araçları İçindeki Önemi

Basının toplum yaşamındaki yeri ve önemi için sayfalar dolusu yazılar yazılır. Aklın bir emri olarak basının önemi herkes tarafından biliniyor, çünkü basın kitle iletişim araçları içinde en eski ve en etkilisidir.⁴

Dönmezer, Herald'ı yayımlayan gazeteci James Gordon Bennet'in sözlerini şöyle aktardı: "*Gazete, insan ve medeniyet düşüncesinin bütün büyük hareketlerinde görevini yapabilir...*"⁵ Tocquevill, haberleşme araçlarının en eski ve en etkilisi olan basının önemini, "*Özgürlüğün en mükemmel demokratik formülü*" olarak; Mendes-France, "*Modern demokrasinin belli başlı öğelerinden biri*" olarak nitelendirmektedir. Pierre Denoyer ise basının önemini şöyle anlatmaktadır: "*Basın olmadan yönetmek, muhalefet etmek, öğrenmek ve öğretmek, inandırmak, çalışmak ve dinlenmek, satın almak veya satmak artık imkansız hale gelmiştir. Basın hiçbir şeye yeterli değildir. Fakat basın, herşeye ve herkese gereklidir.*" Mustafa Kemal Atatürk de "*milletin müşterek sesi*" dediği basının önemini şöyle tanımlamaktadır: "*Bu milleti tenvi ve irşatta, bir milletin muhtaç olduğu gıdayı vermekte, hülasa bir milletin efendisi saadet olan istikameti müşterekede yürümesini teminde, basın başlı başına bir kuvvet, bir mektup, bir rehberdir.*"⁶

Diğer kitle iletişim araçları karşısında basının en önemli özelliği okuyucuya ulaştırdığı haber mesajları saklanabilir belge niteliğindedir. Belge olma nedeniyle istenildiği zaman tekrar okunma, gözden geçirme olanağı sağlamaktadır.⁷ İnsanoğlu da süratli haber almak için radyo ve televizyona yönelir. Fakat olayları derinliğine öğrenebilmek, önemini kavrayabilmek bakımından basını takip etmektedir. Basında, diğer kitle iletişim araçlarına göre verilen haberler daha güvenilirdir. Radyo ve televizyonlar, ulaşılan bir haberi ilk bültene yetiştirilmesi için süratli bir şekilde işlerler. Bu durumda hata payının yüksek olması yanında elde edilen haber daha derinliğine incelenemez. Ancak, basında haberin okuyucuya ulaştırılması gazetenin

⁴ Sulhi DÖNMEZER, **Basın ve Hukuku**, Sulhi Garan Matbaası Yayınları, İstanbul, 1976, s.33

⁵ A.g.e., s.36

⁶ İNUĞUR, s.20

⁷ Oya TOKGÖZ, **Temel Gazetecilik**, İmge Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2000, s.89

baskıya gireceği gecenin geç saatlerine kadar işleme şansı olması ona 'güvenirlik' açısından bir avantaj sağlar.⁸

Dünyada, basın ile medyanın insan hayatında ne kadar etkili olduğu veya hangisinin daha baskın geldiği yönünde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırma sonuçlarında karşıt görüşler ortaya çıkmış ve farklı tezler savunulmuştur. Yapılan araştırmalarda basın ve madyanın toplum üzerindeki etkileri gündem belirleme ve güvenilirlik açısından da incelendi. Ekonomik sorunlara medyanın getirdiği çözüm önerileri ile kamunun düşündüğü çözüm önerilerini karşılaştıran Benton ve Fraizer'in çalışması temel gündem belirleyici kitle iletişim aracının gazeteler olduğu, televizyon gündeminin de gazete gündemini izlediğini ortaya konmaktadır.⁹

Ülke tarihlerinin çizilmesinde birinci kaynak olan gazeteler, medyaya oranla devlet politikalarının halka ulaştırılması ve işlenmesinde daha etkin rol oynar. Gazete, yakın ve uzak geçmişin ya da günün haber ile olaylarının verilmesinde kanaat ve fikirlerin geniş halk kitlelerine ulaştırılmasında, ülkenin ana davaları üzerinde halkın dikkatini toplamak ve okuyucuların genel kültürlerini artırmada son derece önemli rol oynar.¹⁰

2. 3. Basında Güven Konusu

Tarlasındaki çiftçi, inşaattaki işçi, okuldaki öğrenci, evindeki ev hanımı, bürosundaki işadamı, makam odasındaki siyasetciye kadar herkes, günlük yaşamında vazgeçilmez bir olgu olan basının ürettiği haberleri tüketmektedirler. İnsanoğlu, yaşadığı çevre, içinde bulunduğu ülke ve dünyada olup biten olaylar ve gelişmelerle ilgili değerlendirmeleri basından takip etmektedir.

Halkın sorunlarını yönetimlere, yönetimlerin uygulamalarını da halka aktarma görevini yerine getiren basın, bireylerin bilgilenme hakkını kullanarak elde ettiği kaynakları, bireylere açıklama işlevini de üstlenir. Eğitsel bir fonksiyonu olan ve

⁸ A.g.e., s.92

⁹ Erkan YÜKSEL, *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*, Çizgi Yayınları, Konya, 2001, s.65

¹⁰ Arsev BEKTAŞ, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, Bağlam Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2000, s.130

devlet yönetimi ile halkta, demokrasi anlayışının yerleşmesinde önemli bir görev üstlenen basın, bu sorumluluklarını yerine getirirken, inandırıcılığını kaybetmemesi gerekir. 'Toplumsal sorumluluk' anlayışıyla, topluma karşı sorumlu olan basında güvenirlilik ön plandadır. Verdiği haberlerle halkta ve devlette karşı güven duygusu yaratmayı başaran basın veya herhangi bir basın organı, tam anlamıyla dördüncü kuvvet konumuna ulaşarak, yürütme ve yasama yanında yargı işlevinde de etkili olabilir.

Halkın da demokratik bir ortamda yaşayabilmesi, devletin de dışa karşı saygınlığını yitirmemesi için basına sahip çıkması gerekmektedir. Kitle iletişim araçları olmasaydı, bilgi alma-verme işlevi dar bir çerçeve içinde oluşurdu. Bilgi alış-verişi en fazla, insanın sesinin eriştiği yere kadar uzanabilir. Bu tür iletişim birbirini tanıyanlar dışına taşmamaktadır. Bu tür haberleşme, konuşma havası içinde olup bittiği için de gönderen ve alanın rolleri sık sık değişmekteydi. Böyle durumlarda dış çevrelerden haber gelmesi ender olmaktaydı. Bilgi alış-verişi bakımından çoğaltıcı etkisi olan kitle iletişim araçlarının varlığı bu akışa yeni boyut kazandırdı.¹¹

İnsanın haber alma gereksinimi ilk çağlardan beri devam etmektedir. Gazetenin doğuşunda hiç kuşkusuz insanoğlunun haber alma gereksinimi ve isteğinin büyük katkısı olmuştur.¹² Basın, toplumsal sorumluluk kuramı adı altında topluma karşı sorumludur. Bu sorumluluk kuramı ile basın, halkı aydınlatma görevini de üstlenmiştir. Harlod Cross, aydınlanma hakkını şöyle tanımlamaktadır: *"Kamuoyunun, hükümetin ne yaptığını bilmesi yasal bir haktır ve bunun ortaya çıkarılmasında kamuoyunun temsilcisi basındır."*¹³

Toplumsal bir araç olan medya, topluma ve devlete egemen ayrıcalıklı grupların, ekonomik, toplumsal ve siyasi gündemlerini halka aşılama ve bunları savunmaktadır. Medya bu amaca; konuları seçme, ilgilenecek olayları saptama, bu olayların hangi sınırlar içinde işleyeceğini belirleme, bilgileri çeşitli süzgeçlerden

¹¹ TOKGÖZ, s.117-118

¹² A.g.e., s.84

¹³ Zeynep ALEMDAR, *Oyunun Kuralı 'Basında Özdenetim'*, Bilgi Yayınları, Ankara 1990, s.20

geçirme vurgu ve usluba karar verme, tartışmaları kabul edilebilir ilkeler çerçevesinde tutma gibi çeşitli yöntemlerle hizmet eder.¹⁴

Jurgen Habermas, “*Kanaat yayınlayan basın, tartışan kamusal topluluğun bir kurumu olarak onun eleştirel işlevini savunur.*”¹⁵ Haber, yorum ve görüşleri içeren bilginin dolaşımını sağlamak gibi bir amacı olan gazetecilik onurlu bir meslektir.¹⁶ Basın organları ve çalışanlarının bu onura laik olmaları için ‘güven’ olgusunu kaybetmemeleri gerekir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin de küçük bir devlet olduğundan ve basında yer alan haberler toplumun geneline daha hızlı dağıldığından ve geniş boyutlarda tartışıldığından ‘güvenirlilik’ daha fazla önem taşımaktadır. Gazetelerde yer alan haberlerin doğruluğu küçük bir toplum oluşumuzdan daha erken teyit edildiğinden güvenirlilik tartışmaları sık olmaktadır. Basın organları da buna paralel verilen haberin doğruluğuna daha fazla dikkat etmesi kaçınılmazdır.

İletişim araçlarının haber kaynağını teşkil eden, bireysel bilgilenme hakkını sağlayan siyasal yapılarda ‘özgür’, ‘yaygın’, ‘çok yönlü’, ‘doğru’, ‘saptırılmamış’ haber, bilgi dolaşımı gerekir.¹⁷ Bireysel bilgilenme hakkı, bireyin kendisine ve kamu idaresine ilişkin bilgileri idari otoriteden alma hakkıdır. Bireylerin teker teker bilgi edinme haklarını kullanmaları imkansız olduğundan saydam yönetimlerde, demokrasilerin vazgeçilmez unsuru olan bilgilenme hakkını bir bir yerine getiremediklerinden bu görevi kitle iletişim araçları üstlenmektedir.

Ülkedeki bireylerin sorumluluğunu üstelenen basın, verdiği bilgilerle güvenini zedelememelidir. Ayrıca okuyucu da kendi adına basının elde ettiği bilgileri alırken haberleri güvenerek okumalıdır. Kişileri sır alanları dışındaki konularda, kamuoyunun bilgi edinmesi için kitle iletişim araçlarına bu görevlerinden dolayı bazı haklar sağlanmıştır.¹⁸ Bunun sağlanması da devlete düşer, devletin basına istediği bilgiye ulaşma imkanını tanıması, yazılı kitle iletişim araçlarının toplum içindeki

¹⁴ Edward s. HERMAN- Naom CHOMSKY, **Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir**, Çev: Berfu Akyoldaş, Tamara Han, Metin Çetin, İsmail Kaplan, Minerva Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999, s.100

¹⁵ Jürgen HABERMAS, **Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü**, Çev: Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s.313

¹⁶ Andrew BELSEY & Ruth CHADWICK, **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s.14

¹⁷ Çetin ÖZEK, **Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s.63

¹⁸ Gürsel ÖNGÖREN, **Medya ile Mücadele Rehberi**, Çınar Yayınları, İstanbul, 1998, s.20

saygınlığını ve güvenilirliğini artırır. Çünkü, şeffaf olmayan yönetimlerde bilgiye tam olarak ulaşılamadığından aktarılan olaylar da tam anlamıyla gerçekleri yansıtmayabilir.

Herhangi bir siyasi veya ticari gücün etkisinde kalmadan tarafsız haber üreten basın, yarattığı güvenilirliğinden dolayı bir güç kazanır. ‘Modern insanın sabah duası’ olarak nitelendirilen gazeteler, ürettiği ana madde olarak ‘haber’ verirken, okuyucunun olanlar hakkında bilgi edinmesini, aydınlanmasını sağlar. Bu işler basına, yürütme, yasama ve yargı organlarından sonra dördüncü kuvvet niteliği katmaktadır.¹⁹ Atilla Girgin, basının dördüncü güç olabilmesini şöyle tanımlamaktadır: *“Halkın olup bitenler hakkında tam ve doğru biçimde bilgilendirilmesi hükümetler, kurumlar, örgütler ve her düzeydeki yetkililerin halka karşı ve halk tarafından denetlenmesini sağlayan bir araçtır.”*²⁰

Güven duygusu kazanmış basın organı, eğitim alanında da önemli görevler üstlenir. Öğretici ve eğitici kimliğiyle demokrasi ruhunun yerleşmesinde rol oynayan basın, habere özgürce ulaşmalı, haberi özgürce duyurmalı ve bunları yaparken kendi yarınından korkmamalıdır. Bu doğrultuda, doğru ve tarafsız basını da destekleme sorumluluğu vatandaşa düşmektedir.²¹

Basın, belli durumlarda hareketsiz kalanın harekete geçmesini sağlayacak şekilde, yasama ve yürütme yanında verdiği haberlerdeki ‘güvenilirliği’yle yargıya da müdahale etmektedir. Neşe Kızıl, basının yargıyı denetlemedeki rolünü şöyle açıkladı: “Basın ele geçirdiği hukuk dışı konulara ilişkin belge ve vesikaları ortaya çıkararak suçların ve haksız fiil teşkil eden çâşitli olguların yargı dışı kalmasını önleyecek, eğer varsa yargı üzerindeki baskıları dile getirecek, yargının geçişmesinin sebeplerini yazacak, hapishane, tutukevi, islahane, hakim, savcı, avukat, tutuklu, mahkum, çocuk suçlu, hapishane müdürü, gardiyan, kolluk görevlileri gibi

¹⁹ Cenk MUTLUYAKALI, *Gazetecinin El Kitabı*, Kıbrıs Türk Spor Yazarları Derneği Yayınları, Lefkoşa, 1994, s.3

²⁰ Atilla GİRGİN, *Yazılı Basında Haber ve Habercilikte Etik*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 2000, s.184

²¹ Neşe E. KIZIL, *İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol*, Beta Yayınları, İstanbul, 1998, s.17

yargı mekanizmasının tüm unsurlarının sorun ve açmazlarını yönetime duyuracak olan basındır.”²²

Halk, ülke içinde oluşan ortam nedeniyle güven konusunda hükümet ile basın arasında tercih yapmak zorunda kaldığında basını tercih edebilir. Bu durum basının güvenilirliği açısından herkesin arzu ettiği bir olaydır. Bir devlet içinde basının hükümetten bile daha gerekli ve öneminin tartışılmaz olduğuna dikkat çeken Jhonas Jeffeson, “*Basınsız bir hükümetle, hükümeteşiz bir basın arasında tercih yapmak zorunda kalsaydım, herhalde ikinci şekli tercih ederdim.*” demiştir.²³

Dünya, ülkeleri, basın ve medyasına göre değerlendirmektedir. Kitle iletişim araçları vedikleri haberlerle güvenilir bir konumdaysa o ülkeye verilen puanlama ona göre değerlendirilmektedir. Ülkelerin ve ulusların dünya üzerindeki imajlarını basın ve medya oluşturarak yayıyor. İmaj kötüyse, bazı kazanımlarda zorlanılabilir, fakat imaj iyi ise birçok sorun daha kolay çözülebilir.²⁴

Basına neden güvenmemiz gerektiği ve basına ‘güven’ duygusuyla bakmamızı sağlayan etkenlerden bir tanesi bile tam olarak işlemediği durumlarda okuyucunun güvensizliği ön plana çıkar. Toplum, kitle iletişim araçlarının bazı haberleri tam olarak yansıtmadığı, hatalı veya kasten öyle gösterdiği şeklinde değerlendirmektedir. Ayrıca günlük toplumsal bir sorunun ya fazlasıyla abartıldığı ya da hiç önemsenmediğinden yakınmaktadır.²⁵

KKTC’de günlük olarak yayınlanan gazetelerin genel yayın yönetmenleri güven konusunda doğruları yazmanın önemine dikkat çektiler. Kıbrıs gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Süleyman Ergüçlü’ye göre okuyucu bir gazeteye doğruları yazdığını görerek, deneyerek ve sınavarak güvenir.²⁶ Afrika gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Şener Levent’te okuyucunun bir gazeteye tam olarak güvenmesi için o basın organının sahibinin aleyhinde de yayın yaparak tarafsızlığını ortaya koymasına bağlı olduğunu savundu. Şener Levent, basının güveni kazanmak açısından yapması gereken bu uygulamanın, insanların belli konulardaki haberlerin gazetelerde yer

²² A.g.e., s.17

²³ MUTLUYAKALI, s.2

²⁴ Sadi ÖZDEMİR, **Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme**, Timas Yayınları, İstanbul, 1988, s.102

²⁵ TOKGÖZ, s.92

²⁶ Süleyman ERGÜÇLÜ ile yapılan görüşme, 24 Haziran 2002, Lefkoşa

almadığı ve toplumdan gizlenmeye çalışıldığı kanısından kaynaklandığını belirtti.²⁷

²⁷ Şener LEVENT ile yapılan görüşme, 9 Nisan 2002, Lefkoşa

3. BASINA GÜVENİRLİK SAĞLAYAN ETKENLER

Basında yer alan haberlerin güvenilir olması çeşitli etkenlere bağlıdır. Bu etkenler haberlerin gazetelerdeki işlenişinde önemli bir rol oynar. Basın özgürlüğü, özdenetim, siyasal ortam ve basındaki üretim koşulları basının güvenilirliğini ortaya koymaktadır.

Bu etkenler, ana hatları ve dünyadaki örnekleri incelendikten sonra KKTC'deki uygulamalarına bakıldığında basında güvenirliliği sağlayan fonksiyonların ne kadar etkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

3.1. Basın Özgürlüğü

Düşünce özgürlüğü, bugün dünyada vazgeçilmez insan haklarından biri olarak kabul edilir. İnsanın düşüncelerini serbestçe ifade edebilmesi için hiçbir kısıtlama olmaması gerekir. Düşünce özgürlüğünün gerçekleşebilmesi, ifade özgürlüğünün var olması ve korunmasında ön koşuldur.¹ Fikir, düşünce ve kanaatleri açıklama özgürlüğü, her kişinin istediği gibi düşünebilmesi ve düşüncesini açıklayabilmesi özgürlüğüne sahip bulunması demektir.

Kanun veya ceza tehdidi ile bir kimsenin sahip olmadığı düşünceyi ona mal etmek, bu hakkın tam ihlalidir.² Düşünceyi açıklama özgürlüğü, basın özgürlüğünü de beraberinde getirir. Haber, bilgi düşüncenin özgürce dolaşımının gerçekleştirilmesi yoluyla, halkın bilgilenmesini ve böylece siyasal tercihlerini sağlıklı yapabilmelerini sağlar.³

Basın, gerek 'düşünce oluşturulması' gerek, 'düşüncenin açıklanması' aşamalarını yönlendiren bir araç niteliğinde olduğundan basın özgürlüğü ile düşünce

¹ Sulhi DÖNMEZER, **Basın ve Hukuku**, Sulhi Garan Matbaası Yayınları, İstanbul, 1976, s.26

² A.g.e., s.26

³ Çetin ÖZEK, **Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s.206

özgürlüğü özdeş kavramlar olarak kabul edilir. Düşünce açıklama sınırsızlığı basın özgürlüğünün varlığının ilk koşuludur.⁴

Kitlelerin istek, düşünce ve seslerini duyurabilmesini gerektiren iletişim özgürlüğü, bir düşüncenin serbestçe yayılarak kitlelere aktarılması anlamına gelmektedir.⁵ Sulhi Dönmezer, Basın özgürlüğü'nün genel analizini şöyle yapmıştır: *"Basın Hürriyeti ancak çeşitli kurum ve şartların hukuki metin ve teminatın, ekonomik ve sosyal unsurların varlığı halinde korunabilir ve niteliği itibarıyla karmaşık bir özgürlüktür. Günümüzün karmaşık ekonomik ve sosyal şartları içinde bu hakkı sadece anayasalardan tarif etmek ya da diğer kanunlarla belirli kurumları düzenlemek, basın hürriyetini kurmak ve güvence altında tutmak hususunda yeterli değildir. Bunun için hukuki tedbirlerle bütün ekonomik ve sosyal şartları gözönünde tutarak gerekli şartları birlikte sağlamak ve özellikle toplumun idare edici ve sürükleyici kuvvetlerini temsil edenler de basının bir sosyal görev yaptığına ilişkin zihniyeti yerleştirmek gerekir."*⁶

Basın özgürlüğü, düşünceyi serbestce ifade etme ve aktarma, temel hak ve özgürlüğünün güvence altına alınmasıdır. Bu koşullar sağlandığında basın, toplumda dayanışmayı, bütünleşmeyi, dirlik ve düzeni korur, gelişme ve değişimin istikrar içinde gerçekleştirmesine hizmet eder.⁷ Kişinin düşüncelerini ifade edebilmesi ve basının özgürlüğünün tam işlemesi demokrasi ile birebir bağlantılıdır. Demokrasinin işlemediği yerlerde, bu iki kavramın hiçbir anlamı yoktur.

Çoğulcu, katılımcı, özgürlükçü demokratik sistemin ve hukuk devletinin gereklerine uygun olarak; haber ve bilgi dolaşımı gerçekleştirme niteliğine, halkın bilgilenmesini sağlayan basının, demokratik sistemin sağlıklı bir şekilde

⁴ A.g.e., s.204

⁵ Neşe E. KIZIL, *İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol*, Beta Yayınları, İstanbul, 1998, s57

⁶ DÖNMEZER, s.150

⁷ Korkmaz ALEMDAR, *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, Afa Yayınları, İstanbul, 1999, s24-25

işleyebilmesi, iletişim özgürlüğünün tam ve çağdaş anlamda işlemesine bağlıdır.⁸

3.1.1. Dünyada Durum

Batı ülkelerinde demokratik hakların vazgeçilmezlerinden olan basın özgürlüğüyle ilgili mücadele biçimleri ve tartışmalar modern demokratik toplumun doğuşuyla belirlenmiştir. Düşünce özgürlüğünün önemi kavranarak, bu uğurda verilen mücadeleler sonrasında anayasal güvenceler altına alınması, basın özgürlüğü mücadelelerini de beraberinde getirdi.⁹

İnsan haklarına özgü ilkelere temeli oluşturan, insan haklarına özgü temel ilkelere kaynaklık eden Fransız İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi, Fransız Devrimi'nin amaçlarını kapsayan bir özgürlük anlayışını beraberinde getirmiştir. Fransız İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirgesi'nin 10. ve 11. maddeleri basın, düşünce ve inanç özgürlüğüyle ilgili olarak şu esaslara yer vermiştir: *"10. Madde: Hiçbir kimse, dinsel inançları dahil, inançlarından dolayı rahatsız edilemez; elverir ki, bu inançların açıklanması yasa tarafından sağlanan kamu düzenini bozmasın.*

*11. Madde: Düşünce ve inançların başkalarına özgürce iletilmesi insanın en önemli haklarından biridir. Her yurttaş özgürce konuşabilir, yayabilir ve bunları basıp yayabilir. Bu özgürlüğün kötüye kullanılmasından ancak yasaca belirlenen durumlarda sorumlu olur."*¹⁰

İngiltere'de basın özgürlüğü tarihi, siyasi özgürlüklerin kazanıldığı 1688 İhtilali'ne dayanmaktadır. Fikir ve düşünceleri serbestçe açıklama özgürlüğünü elde etmek için mücadele veren parlamento, 'Parlamentodaki söz ve tartışma özgürlüğü hürriyeti, bu haktan yararlananın parlamento dışındaki bir mahkeme ya da herhangi bir yerde sorguya çekilmemesi veya sorumlu tutulmamasını gerektirir' esası, uzun

⁸ Atilla GİRĞİN, **Yazılı Basında Haber ve Habercilikte Etik**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 2000, s.18

⁹ Eser KÖKER, **Politikanın İletişimi İletişimin Politikası**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s.122

¹⁰ KIZIL, S.31-32

mücadelelerden sonra kabul edilmiştir.¹¹ İngiltere’de İngiliz Gazetecileri Yardımlaşma Örgütü tarafından Haziran 1976’da hazırlanan Basın İlkeleri Taslağı basın özgürlüğünü şöyle tanımlamaktadır: “*Bu özgürlük, demokratik bir toplumun temel güvencesi olan haberleri toplayıp yayımlama özgürlüğü ile yorum ve eleştirileri dile getirmeyi kapsar.*”¹² Basın özgürlüğüne yasalarla sınırlama getiren İngiltere’de, basının kendini savunabileceği yasal alan daralmıştır. Yasal düzenlemeler Thatcher döneminde 1989 yılında Devlet Sırları ve Güvenlik Hizmetleri Yasası için yasalar çıkarılmasına rağmen ifade özgürlüğü yasasıyla ilgili hiçbir girişimde bulunmayarak, yasalar basın özgürlüğü açısından ‘içer acısı’ hale getirildi.¹³

Dünyanın en etkili basın kuruluşlarını bünyesinde bulunduran ABD, her geçen yıl basına yapılan eleştiriler artmasına rağmen, basın özgürlüğüne en fazla sahip çıkan ülkelerdendir. ABD, dünyada, basın özgürlüğünü anayasal güvence altına alan ilk ülkedir.¹⁴ Amerika’da basın özgürlüğü konusunda ilk adım 26 Ekim 1774’te toplanan kongrenin Quebec halkının yararlanmaları için Amerikan kolonilerine yaptığı çağrıyla olmuştur. Bu gelişme sonrasında Amerikan Anayasası’nın 1. Maddesi’ne göre: Kongre, ‘söz ve basın hürriyetini sınırlayan bir kanun yapamaz’ hükmü getirilmiştir. Kongrenin yetkilerini sınırlayan bu madde, diğer eyaletlere de yayılarak anayasalarında yer bulmuştur.¹⁵

İtalyan Anayasası da 21. Maddesi ile ifade özgürlüğünü garanti altına alırken, 1 Ocak 1948’de yürürlüğe giren yasada özgürlükleri sınırlayan maddelere de yer vermiştir.¹⁶ Basın özgürlüğü açısından Uzakdoğu’nun en iyi örneği olan Japonya’da, dünyada konuşma ve ifade özgürlüğünün tamamı ile garanti altına alındığı sayılı ülkeler konumundadır.¹⁷

¹¹ DÖNMEZER, s.53

¹² Zeynep ALEMDAR, **Oyunun Kuralı ‘Basında Özdenetim’**, Bilgi Yayınları, Ankara 1990, s.135

¹³ Adrew BELSEY & Ruth CHADWICK, **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, Çev: Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s.71

¹⁴ Yasemin G. İNCEOĞLU, **Çeşitli Ülkelerde Medya**, Der Yayınları, İstanbul, 1994, s.10

¹⁵ DÖNMEZER, s.63

¹⁶ İNCEOĞLU, s.146

¹⁷ A.g.e., s.117

Çağdaş anlamda basın özgürlüğünün kapsamı, halkın bilgi edinme hakkına dayanmaktadır. Bilgilenme hakkını engelleyen etkenleri gidermeye yönelik olarak uluslararası adımlardan birini UNESCO örgütü, 28 Kasım 1978’de attı. UNESCO, BM’nin kabul ettiği ‘Yeni Ekonomik Düzen Programı’ çerçevesinde ‘Uluslararası Yeni Kitle İletişim Araçları Bildirgesi’ olarak adlandırılan, ‘Kitle İletişim Araçlarının, Barış ve Uluslararası Anlayışın Güçlenmesine, İnsan Haklarının Yaygınlaştırılmasına, Irkçılık Ayrımı ve Savaş Kışkırtıcılığına Karşı Çıkılması Katkısına İlişkin Temel İlkeler Bildirgesi’ halkın gerçek bilgi edinme hakkını sağlayacak ve bilgi akışındaki saptırmaları önlemek için benimsenmiştir.¹⁸

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü, Dünya Basın Özgürlüğü dolayısıyla yayınladığı raporda dünyada 2001 yılında basın özgürlüğünün ihlal edildiği açıkladı. ABD’deki 11 Eylül saldırıları sonrasında çıkarılan yasalar, basın özgürlüğü açısından kısıtlamaları da beraberinde getirdi. ABD başta olmak üzere Avrupa Birliği (AB) ülkeleri dahil Avrupa ve eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) topraklarındaki ülkelerinde hareket özgürlüğünü kısıtlama yoluna gidildi.¹⁹

Terörizmin gerçekleşmesiyle tüm dünyada basın özgürlüklerini kutlama eğilimleri artıyor.

3.1.2. KKTC’de Durum

KKTC Anayasası’nın 21. Maddesi ‘Haberleşme Özgürlüğü’nü içermektedir. Bu maddeye göre, haberleşmenin gizliliği esastır, mahkeme tarafından verilen bir karar olmadıkça bu gizliliğe dokunulamaz.²⁰

Düşünce, Söz ve Anlatım Özgürlüğü, Anayasa ile güvence altına alındı. KKTC Anayasası’nın 24. Maddesi’ne göre kanaatları aktarma, haber ve fikir alma ile verme özgürlüğünün sınırları şöyle işlenmektedir: “Söz ve anlatım özgürlüklerinin

¹⁸ ÖZEK, s.208

¹⁹ TAK Ajansı, 1 Mayıs 2002, Bülten No: 25

²⁰ KKTC Anayasası

kullanılması, yalnız ulusal güvenlik, anayasal düzen, kamu güvenliği, kamu düzeni, genel sağlık, genel ahlak yararı için veya başkalarının şöhret veya haklarının korunması veya bir sırrın açıklanmasının önlemesi veya yargının otorite veya tarafsızlığının sürdürülmesi için gerekli ve yasanın koyduğu yöntemlere, koşullara sınırlamalara veya cezalara bağlı tutulabilir”²¹

Anayasanın 26. Maddesi’nde Basın Özgürlüğü, yurttaşların basın ve yayın için özgür oldukları ve hiçbir sansüre tabii olmayacakları gibi devletin, her türlü basın, yayın ve haber alma özgürlüğünü sağlayan önlemleri alması gerektiğini içerir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin genç ve dinamik demokrasisinin bel kemiğini düşünce ve anlatım özgürlüğünün oluşturduğuna dikkat çeken Salih Dayıoğlu, Yüksek Mahkeme Başkanı olarak yaptığı bir konuşmada ülkedeki siyasal ortam ile anlatım özgürlüğünün ilişkisi ve hassasiyetlerini şöyle ifade etti: *“Anlatım özgürlüğünün kişiye tanınan doğal haklar arasında özel bir yeri vardır. Bu hakkın kullanılmasını yasaklayacak veya zorlaştıracak her türlü yasal engele kuşku ile bakılmalıdır. Şeffaf olması gereken yönetimin, haklı istisnalar dışında, her karar ve eylemi bilinmeli ve eleştirilmelidir. Özellikle hükümet ve devlet politikalarının büyülteç altına alınması, halkın bilgi sahibi olması açısından bir zorunluluktur. Bu hakkın kullanılmasına getirilecek kısıtlama, kamu güvenliliği, ülke birliği ve kamu düzeni gibi meşru görünen amaçlara dayanması yeterli olmayıp, ayrıca, demokratik bir toplumun korunması ve yaşamının sürdürülmesi için o önlemin alınmasında mutlak bir zorunluluk söz konusu olmalı ve alınması düşünülen kısıtlayıcı önlem güdülen meşru amaçla, aynı zamanda orantılı olmalıdır.”²²*

Basın özgürlüğü, KKTC Anayasası’nda güvence altına alınmış olmasına rağmen yenilenme ihtiyacı duyulmaktadır. 1985 Anayasası’nın kabul edildiği tarihten bu yana 18 yıl geçmiş olmasına rağmen demokratik hak ve özgürlüklerin kullanılması açısından gerekli olduğu gibi, uygulamaların yasal dayanağı olması açısından yasaların günün koşullarına uygun hale getirilmeleri gerekmektedir.

²¹ A.g.e

²² Lefkoşa Barosu Dergisi, Aralık 2001, s.9

Başsavcı Akın Sait, günün koşullarına uygun olmayan yasalar arasında '24. Madde'deki Düşünce, Söz ve Anlatım Özgürlüğü Hakkı ve 27. Madde'deki Gazete, Dergi ve Broşür Çıkarma Hakkı' maddelerinin de olduğunda dikkat çekti.²³

KKTC'de basın özgürlüğü herkes tarafından savunmasına rağmen tam olarak bir çerçeveye oturtulmamıştır. Basın özgürlüğü içinde anlatım özgürlüğünün yansızlığının temel ilke olduğunun unutulmamasını savunan Baro Konseyi Başkanı Süleyman Dolmacı, 2001-2002 Adli Yılı açılışında basına şöyle öneride bulunmuştur: *"Basın özgürlüğünü kullanarak kişilerin kamuyu ilgilendiren eylemlerle ilgili haberleri gerçeklik, kamu yararı, toplumun bilgileneceği gereğiyle vermelisiniz, haber verme hakkının sizlere, haber yaratma hakkı vermediğini bilmelisiniz..."*²⁴

Birçok maddesi uygulanmayan ve geçerliliğini yitiren 1947 yılından kalma Fasıl 79 Basın Yasası olan KKTC'de Basın İş Yasası bulunmamaktadır. 'Dünya Basın Özgürlüğü' günü geldiğinde; hükümet edenler, KKTC'nin basın özgürlüğü açısından dünyanın örnek ülkeleri arasına katarlarken, yıllardır 'ivedi' durumda bulunan yasa tasarılarının geçirilmesi sözlerini esirgemiyorlar. Basının habere ulaşmak açısından yaşadığı sorunların bilincinde olan ve çekinmeden bunun kendilerinden kaynaklandığını ifade eden hükümetin başında olan isimler, basına görev sorumluluklarını da anımsatmaktan geri kalmıyorlar. Buna karşın Basın Emekçileri Sendikası (Basın-Sen), basın emekçilerinin çalışma güvencesinden yoksun olduklarını ve halkın iradesinin bilgiye dayanarak özgürce oluşmasının önünde engeller bulunduğunu savunuyor.²⁵

KKTC'deki gazetelerin yayın sorumluları ülkedeki basın özgürlüğünün işleyişine farklı açılardan bakmakta ve değerlendirmelerinde de zıt düşünceler ortaya çıkmaktadır. Ulusal Halk Hareketi (UHH)'nin yayın organı Volkan gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Şinasi Başaran ile Ulusal Birlik Partisi'nin gazetesi Birlik'in Yazı İşleri Müdürü Adnan Işıman, KKTC'de basının organlarının her istediği konuda

²³ A.g.e., S.11

²⁴ Halkın Sesi, 18 Eylül 2001, s.5

²⁵ Kıbrıslı, 3 Mayıs 2002, s.4

haber yazdığını ve bunun sonucunda da hiçbir devlet engeliyle karşılaşmadığını savunarak, basın mensuplarının habere ulaşmada hiçbir güçlükle karşılaşmadıklarını ifade ettiler. Işman, iddiasını bazı gazetelerin devlete karşı yaptıkları yayınların devlet engeliyle karşılaşmadıklarını belirterek savundu.²⁶ Şinasi Başaran da müdürü olduğu gazetenin yayın politikalarına ters düşen Afrika gazetesinin yayınlarının basının ülkede her istediğini yazdığının göstergesi olduğunu kaydetti.²⁷

KKTC'nin en yüksek trajlı yayın organı olan Kıbrıs gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Süleyman Ergüçlü, Kıbrıs'ta en uzun süreli yayın yapan Halkın Sesi Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Akay Cemal ve Demokrat Parti (DP)'yi destekleyen Yenidemokrat Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mustafa Okan, basın özgürlüğü açısından sadece habere ulaşmakta karşılaşılan bürokratik engellerin var olduğunu savundular. Süleyman Ergüçlü ile Akay Cemal, habere ulaşmada karşılaşılan bürokratik engellerin aşılmasının gazetelere olan güvenin sağlanması ile gerçekleşebileceğini ileri sürerlerken, kendi gazetelerinde bu sıkıntının yok denecek kadar az olduğunu kaydettiler. Süleyman Ergüçlü, habere ulaşmadaen büyük güçlüğü –son zamanlarda düzelme olmasına rağmen- polisiye ve askeri konularda yaşandığını belirtti.²⁸ Kamu görevlilerinin bilgi vermekten çekinmelerinin kapalı bir toplum olmaktan kaynaklandığını ifade eden Akay Cemal, basının önüne habere ulaşmada bir zorluk olarak çıkan bu uygulamanın şeffaflık politikası ile aşılabileceğini vurguladı.²⁹ Basının önünde devlet engeli olmamasına rağmen güvenlik konusunda 'rica'ya dayanan bir mekanizmanın çalıştığını belirten Mustafa Okan, basın özgürlüğü tartışmalarının ülke savunması ve genel ahlak konularına basın organları ve gazetecilerin farklı gözle bakmasından kaynaklandığını ifade etti.³⁰

KKTC'de yayın yapan sol eğilimli gazetelerin yayın sorumluları ise ülkede basın özgürlüğüne ulaşmak açısından devlet engeliyle karşılaşıldığını savundular. Devletin, halkın doğru bilgiyi öğrenmesini; devlet haber ajansı ve kendi eliyle yayın

²⁶ Adnan IŞIMAN ile yapılan görüşme, 11 Şubat 2002, Lefkoşa

²⁷ Şinasi BAŞARAN ile yapılan görüşme, 7 Ocak 2002, Lefkoşa

²⁸ Süleyman ERGÜÇLÜ ile yapılan görüşme, 24 Haziran 2002, Lefkoşa

²⁹ Akay CEMAL ile yapılan görüşme, 27 Şubat 2002, Lefkoşa

³⁰ Mustafa OKAN ile yapılan görüşme, 13 Nisan 2002, Lefkoşa

hayatına soktuğu gazeteler vasıtasıyla engellemeye çalıştığını savunan Toplumcu Kurtuluş Partisi'ni destekleyen Ortam Gazetesi'nin Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Davulcu, haberlerde hep devleti yöneten erkin söylediklerinin ön plana çıkartılarak basına müdahale edildiğini ifade etti.³¹ KKTC'de demokrasinin tam olarak işlememesinin, devlet politikası karşısındaki yayınların demokrasinin tam olarak yerleştiği savunulan birçok ülkeden daha iyi olduğuna dikkat çeken Afrika Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Şener Levent, yöneticilerin gazetecilerin önünü açma yerine daha fazla tıkadığını ve olayların aydınlanması yerine kapatılması eğilimi içine girerek herşeyin devlet kontrolünde olma gayretinin de basın özgürlüğünün oluşmasını engellediğini öne sürdü.³² Cumhuriyetçi Türk Partisi'ni destekleyen Yenidüzen Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Cenk Mutluyakalı, özellikle Kıbrıs sorunu ve siyasi konularda doğru bilgiye ulaşmanın zor olduğunu ve Kamu Görevlileri Yasası'nın da devlet memurlarının bilgi vermesini engellediğine dikkat çekti. Doğru bilgiye ulaşmada basından kaynaklanan aksaklıklar da olduğunu dile getiren Cenk Mutluyakalı öz eleştirisini şöyle yaptı: *"Gazeteciler de doğru bilgiye ulaşmak için pek çaba sarfetmiyor. Haberi tüm boyutu ile araştırma yerine duyduklarıyla yetiniyorlar. Gazetecileri bu duruma, ülkede doğru bilgiye ulaşmakta karşılaşılan sorunlar itti"*³³

Demokrasi adına olumlu adımlar atan ülkelerde basın suçlarına verilen hapislik cezaları kaldırılarak, para cezalarına dönüştürülürken, KKTC'de yaşanan bir olay ülke demokrasisine olumsuz puan verilmesine yol açtı. Basın özgürlüğünün tam olarak var olduğu savunulurken İngiliz sömürge döneminden kalan yasalar aniden ortaya çıkarak düşünce özgürlüğünü ayaklar altına sermektedir.

Avrupa gazetesinde 29 Temmuz 1999'da Memduh Ener imzasıyla yayımlanan 'Bir numaralı vatan haini kim?' başlıklı yazı nedeniyle mahkeme 8 Ağustos 2002'de yazar Menduh Ener ve gazete Yayın Yönetmeni Şener Levent'i 6'şar ay hapse mahkum etti.³⁴ Mahkemenin düşünceye hapislik kararına ilk tepki Basın Emekçileri

³¹ Mehmet DAVULCU ile yapılan görüşme, 18 Şubat 2002, Lefkoşa

³² Şener LEVENT ile yapılan görüşme, 9 Nisan 2002, Lefkoşa

³³ Cenk MUTLUYAKALI ile yapılan görüşme, 20 Nisan 2002, Lefkoşa

³⁴ Afrika gazetesi, 9 Ağustos 2002, s. 1

Sendikası Basın- Sen'den geldi. Afrika yazarlarının hapse atılmasını "Basın tarihimize kara bir sayfa daha eklendi" şeklinde değerlendiren sendika, hem evrensel anlamda hem de toplum vicdanında çağdışı olarak nitelenen bu yasaların değişmesinin kaçınılmaz olduğuna dikkat çekti.³⁵

KKTC'de iki gazetecinin düşünce suçundan dolayı hapis cezasına çarptırılması muhalefet partileri ile sol sivil toplum örgütlerini harekete geçirdi.

Cumhuriyetçi Türk Partisi gazetecilerin affı için Cumhuriyet Meclisi'ni toplantıya çağırırken, iktidar partileri bu amaçla yapılan iki oturuma da katılmayarak bu girişimi etkisiz kılmışlardır. Basın Emekçileri Sendikası Basın-Sen'in öncülüğünde "düşünce suçuna hayır" kampanyası başlatılarak imza toplandı.

Davacı konumunda olan Cumhurbaşkanı Denktaş, verilen cezayı az bularak kalemin silah olarak kullanıldığını ifade etti.³⁶ Toplumcu Kurtuluş Partisi Genel Başkanı Hüseyin Angolemlî sömürge yasaları ile ülke yönetmenin mümkün olmayacağına dikkat ederken³⁷, Cumhuriyetçi Türk Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Talat Türkiye'de de basın davalarına hapislik cezası verilmediğini vurgulayarak "Bu ayıp yargı yolu veya yasama yoluyla temizlenmelidir" dedi.³⁸ Sınır Tanımaz Gazeteciler Örgütü Cumhurbaşkanı Denktaş'a mektup göndererek kararı " En berbat rejimlere layık bir davranış" şeklinde yorumladı³⁹. Gazeteciler Birliği de yasaların çağdaşlaşması gereğine dikkat çekerek yasalarda AB'ye uyumun sağlanmasının önemini vurguladı

3.2. Özdenetim

Basın üzerinde yargı denetiminin azaltılması için kendi kendini denetleme sisteminin kurulması gerekmektedir.Basının kendi denetimini sağlamakta yetersiz

³⁵ Ortam gazetesi, 9 Ağustos 2002, s.16

³⁶ Yenidüzen gazetesi, 10 Ağustos 2002, s.3

³⁷ A.g.e., s.15

³⁸ A.g.e., s.15

³⁹ A.g.e., s.3

olduğu durumda yasalar ve yargı mercileri devreye girmektedir. Bu da basın organları ve çalışanları açısından iyi sonuçlar doğurmayacağından özdenetimim önemi iyi kavranmalıdır.

Basında özdenetim, gazetecilerin mesleki sorunlarının resmi bir müdahale olmadan, çözüme ulaştırmaları için geliştirdikleri kural ve yöntemlerdir.⁴⁰ Zeynep Alemdar, özdenetimle anlatılmak istenen noktaya şöyle dikkat çekmiştir: *“Mesleki saygınlığı sağlamak, doğru, güvenilir haber vermek, yorumları inanılır kılmak, okuyucunun güvenini sürdürmek için yapılması gereken veya yapılmaması gerekenin bütünüdür.”*⁴¹

Özdenetim, gazetecilerin olaylar karşısındaki hareket ve tutumlarının genel hatlarını çizerek; bu kriterlerin onlara yol göstericiliği yapması ve mesleki etkinliklerin dış baskılardan korunmasını sağlamak olarak iki yönde işlemektedir. Özdenetim mekanizmesinin işlemesi için öncelikle saygınlığın kazanılması gerekmektedir. Basında saygınlığı kazanmanın en önemli yolu, gazeteci ve gazetelerin toplumsal açıdan yerine getirdikleri görevin bilincinde olmaları gerekmektedir.⁴² Saygınlık basına güven kazandırır.

Özdenetimle ilgili konuların çeşitli etkenlere bağlı olması ve karmaşıklığı, birden fazla özdenetim yönteminin ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁴³ Basında özdenetim üç metod ile yerine getirilmektedir.

1. Basın Ahlak İlkeleri
2. Basın Konseyi
3. Ombudsman

Ahlak, bireylerin karmaşık toplum yapısında uyum içinde yaşamaları için temel teşkil etmektedir.⁴⁴ ‘Ahlak’ kavramına riayet eden gazeteciler, herhangi bir yargı ve yasa baskısı altında kalmadan görevlerini yerine getirebilirler. Sosyolojinin

⁴⁰ Zeynep ALEMDAR, s.13

⁴¹ A.g.e., S.18

⁴² Murat ÖZGEN, **Gazetecinin Etik Kimliği**, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1998, s.65-66

⁴³ Zeynep ALEMDAR, S.24

⁴⁴ A.g.e., s.18

kurucularında Emile Durkheim, her toplumsal faaliyetin bir etik (ahlaki) disiplin gerektirdiğini ve toplumun çıkarları açısından her mesleğin bir mesleki kurallar bütünü ve standardı olması gerektiğini vurgular.⁴⁵

Özdenetim metodlarının başında gelen ve hiçbir yasal düzenleme olmadan gazetecilerin mesleki etkinliklerini belirli bir meslek ahlakı dizgesine bağlayan ve işleriyle ilgili eylemlerde onlara yol gösterme açısında rehber olan 'basın ahlak ilkeleri' vardır.

Basın ahlak ilkelerinin bir özdenetim metodu olarak işlemesi gazetecilere bağlıdır. Dünyadaki tüm basın örgütleri, hatta basın kuruluşları kendi ölçütlerine göre, basın ahlak ilkelerini belirlemiş olsalar bile bunları denetlemesi gereken yönetimler olmasına rağmen, ilkelere uymak ve belirlenen çerçevede yayın yapma görevi gazetecilere düşmektedir.

Basın konseylerinin ilkinin ortaya çıktığı İsveç, bir diğer özdenetim şekli olan Ombudsman'ın ortaya çıkıp gelişmesinde de rol oynamıştır.⁴⁶

Basın konseyi gibi, İsveç'te ortaya çıkan özdenetim mekanizması olan Ombudsmanlık dünyada iki şekilde uygulanmaktadır. İsveç'te bu görevi yerine getiren kişi tüm basını denetlemekle mükellef iken ABD modelinde ise kurumlar kendi içinde bir ombudsman atayarak özdenetimi sağlamaktadır. ABD ve İngiltere'deki basın kuruluşları basın konseyi yerine ombudsmanlığı tercih etmişler ve bu ülkelerde özdenetim mekanizması olarak ombudsmanlık yaygın olarak kullanılmaktadır.⁴⁷

Basında, özdenetim mekanizmasının sağladığı yararlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Mesleki ayrıcalıkların kötüye kullanılması önlenirken, diğer yandan mesleğin saygınlığı korunmaktadır.
2. Hükümet tarafından basına yapılacak müdahalelerin nedeni ortadan

⁴⁵ ÖZGEN, s.61

⁴⁶ Oya TOKGÖZ, **Temel Gazetecilik**, İmge Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2000, s.108

⁴⁷ Zeynep ALEMDAR, s.27-29

kalkmaktadır.

3. Hükümetlerin aldığı zorlayıcı tedbirlerin etkili olmadığı ahlak ve sağduyu kurallarının dışına çıkıldığında, oluşturulan bu iç denetim mevcut yasanın boşluklarını doldurabilir.⁴⁸

3.2.1. Dünyadaki Uygulamaları

Okurun güvenini kazanmak ve var olan güveni korumak amacıyla gazeteciler tarafından alınan önlemler anlamına gelen etik ya da özdenetim anlayışı ilk olarak Batı'da ortaya çıkmıştır.⁴⁹

Özdenetim mekanizmalarının anası olan İsveç'ten çıkan basın konseyi ve ombudsman müesseseleri bugün dünya basın örgütleri ve organlarının seçtikleri kendi kendilerini denetim sistemlerinin kaynaklığını oluşturuyor.

İlki 1926'da İsveç'te kurulan basın konseyleri 1970'li yıllardan sonra dünyada önemli bir yer tutmaya başladı. Günümüzde 40 civarında basın konseyi faaliyet göstermektedir.⁵⁰

Gazeteciliğin kriterlerini ana hatlarıyla çizen Fransa'da basın mensuplarını cezalandıracak bir merci veya konsey yoktur. Gazeteciler vicdan müeyyidesinden faydalanarak görevlerini yasaların verdiği sorumluluk ölçüsünde yerine getirirler.

Bir özdenetim mekanizmasına ihtiyaç duymayan Fransız basınında, gazeteciler ile çalıştıkları kurum arasındaki ilişkiler yasalarla düzenlenir, işlevliği sağlanır.⁵¹

İngiltere'de 1953'te kurulan Basın Konseyi'nin başında ilk yıllarda yayın müdürleri ve ünlü gazeteciler yer alırken, 1978'de ise konsey üyeliğine gazeteciler ile okuyucular eşit sayıda seçilmeye başladı.

⁴⁸ ÖZGEN, s.69

⁴⁹ GİRĞİN, s.193

⁵⁰ TOKGÖZ, s.18

⁵¹ İNCEOĞLU, s.109

İngiltere’de basın konseyi, kamu kuruluşları, yerel otoritelerin basınla olan ilişkilerinde söz sahibidir. Yaptırım gücü sadece gazeteleri tenkit etmek olan basın konseyine ‘dişsiz bekçi köpeği’ de denilmektedir.⁵²

Sansürün asla görülmediği Japonya’da basında gizlilik ilkesine bağlı kalınmakla birlikte gazeteler, Medeni ve Ceza Kanunu’nda yer alan hükümler çerçevesinde yayın yaparak kendilerini denetlemektedirler.⁵³

ABD’de 1970 yılında ulusal boyutta basının kendi kendini denetlemesi görüşü ağır basınca başarısızlıkla sonuçlanacak basın konseyi oluşturuldu. Kurum içi oluşturulan ahlak ilkeleri çerçevesinde hareket eden ve ombudsmanlık sistemini benimseyen ABD’de basın konseyi pek benimsenmedi.⁵⁴

Avrupa Birliği’nin araştırma merkezinin 15 üye ülke arasında yaptığı araştırmada yazılı basına olan güvenin yüzde 45 olduğu ortaya çıktı.

Doğru bilgiye ulaşma yolunda gerekli kolaylıkların sağlandığı ve şeffaf yönetimlerin bulunduğu ülkeler ile basının halk tarafından sıkı denetim altında tutulduğu özellikle özdenetim modellerinin doğduğu ve en iyi şekilde işlediği İskandinav ülkelerinde basına olan güven oranı daha yüksek çıkmıştır.⁵⁵

3.2.2. KKTC’deki Uygulamalar

Yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olan basının ülkedeki olumsuzluklarda en az diğer üç güç kadar sorumludur. Bu nedenle, bu güç toplum sorunlarının çözülmesinde ve toplumsal gelişmenin sağlanması için kullanılmalıdır. Yasama, yargı ve yürütme organlarını denetleme görevini üstlenen basının kendi denetimine de önem vermesi gerekmektedir. Birbirine küfreden

⁵² A.g.e., s.168

⁵³ İNCEOĞLU, s.10

⁵⁴ KIZIL, s.99

⁵⁵ Özer HATAY, *Medyaya Güven Azalırken*, Halkın Sesi gazetesi, 17 Nisan 2002, s.5

derecede kamplara bölünen Kıbrıs Türk basınında demokratik bir denetleme için kurumsallaşma çalışmaları da görülmemektedir.

Basının, kendi kendini denetlemeden önce kendi dünyalarıyla ilgili olup bitenleri öğrenmek için çaba sarfetmeleri gerekir. Kitle iletişim kurumlarının yeterince şeffaf olmaması Kıbrıs Türk demokrasisinin en büyük zaaflarından biridir. Demokrasinin gelişmesi içinde basının kendi eleştirisine yönelmesi gerekmektedir. Çünkü, basın organlarına itibar etmeyen halk, doğal olarak demokratik süreçten de dışlanmış olacaktır.⁵⁶ KKTC basınında özdenetim müessesinin henüz gelişmemesinin yargı olaylarının artmasına yol açtığına dikkat çeken yargının en yüksek makamının başında bulunan Yüksek Mahkeme Başkanı Salih Dayıoğlu, 2001-2002 Adli Yılı açılış töreninde özdenetimin önemini ve gerekliliğini şöyle dile getirdi: *"Basına ilişkin sorunlar, sorun olmadan yine medya tarafından çözümlenmelidir. Bu konuda mahkeme en son çözüm yeri olarak düşünülmelidir."*⁵⁷

2000'li yıllara gelindiğinde Kıbrıs Türk basınında küfür hat safhaya ulaşmıştır. Özellikle belli odaklar çerçevesinde yayın yapan gazetelerin haber ve yazar sütunlarında karşıt görüşlerde olanlar için dayanaksız ithamlar ve ağza alınmayacak sözler gazete sütunlarında yer almaktadır. Basının özdenetimden yoksun olması ve ahlak olayına değer verilmemesinin örneklerine de sık rastlanmaktadır. Gazeteci- yazar Lütfi Özter, Ulusal Halk Hareketi (UHH) yayın organı Volkan gazetesinde yer alan haberlerin ifade şeklini eleştirdiği bir yazısında küfürbazların milliyetçi olamayacaklarını belirterek, *"UHH ve yayın organını yönetenler ortaya koydukları aşırı saldırgan, küfür ve hakaret içerikli yayınlarda ısrar ettikleri ölçüde kendi bindikleri dalı kesecekler, kendi kaplarına zarar vereceklerdir."* şeklinde eleştiride bulundu.⁵⁸

KKTC'de, yayınlarına seçim döneminde başlayan ve seçim sonrasında da yayın hayatlarını devam ettiren gazetelerin haber içeriği ve veriliş şekli en fazla Başbakan Derviş Eroğlu rahatsız olmuştur. Seçim gazetesi olarak yayına başlayan

⁵⁶ Hasan ERÇAKICA, **Medya'nın Denetimi**, Basın gazetesi, Aralık 2001, s.16

⁵⁷ Halkın Sesi, 18 Eylül 2001, s.4

⁵⁸ Lütfi ÖZTER, **Basın ve Küfür Olayı**, Halkın Sesi, 20 Aralık 2001, s.5

gazetelerin, kedisini hedef almasından yakınan Başbakan, bu gazetelerin seçim geçmesine rağmen şahsı ve ailesini kötüleyen yayınlar yapıldığını belirterek, *"Parayla kalem oynatanlar, hem meslektaşlarına ihanet ... hem de ülke insanlarını birbirine düşmeye yönelik bir hareket yapıyorlar"* değerlendirmesinde bulundu.⁵⁹

Dünyanın çeşitli ülkelerinde basın ahlak ilkelerinin neler olması gerektiği ve ne kadar uyulduğu tartışılırken, Kıbrıs Türk basınında ahlak ilkelerinin uygulanmasının gerekli olup olmadığı bile etkili bir şekilde tartışılmamıştır. 2000 yılında Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği (KTGB), "Gazetecinin Hak ve Sorumluluk Bildirgesi"ni hazırlamıştır. Bu belge, üzerinde görüşülmesi için genel kurula sunulduğunda tartışılmaya bile değer görülmemiştir. KTGB, tarafından hazırlanan "Gazetecinin Hak ve Sorumluluk Bildirgesi" tüm üye gazetecilere dağıtılmıştır. "Her gazeteci ve basın-yayın organı, gazetecinin haklarını korumalı ve meslek ilkelerine uymalı, uyulmasını gözetlemelidir" diye tanımlanan bildirgede yazılı olan ilkelere uyup uymamak, gazetecilerin ve basın yayın organlarının 'etik' anlayışı doğrultusunda kendilerine bırakılmıştır.⁶⁰

Gazeteci İsmet Kotak başkanlığında bir grup gazetecinin kurduğu Basın Konseyi'nin ise ismi var, cismi yoktur. Belli bir görüşün çerçevesinde toplanan gazetecilerin kurduğu bu örgütü Basın Emekçileri Sendikası (Basın-Sen) ve en fazla üyesi olduğundan dolayı devlet tarafından tanınan gazeteci örgütü olan Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği, faaliyetlerinin KKTC basınına bağlamadığını açıkladı.

Kıbrıs Türk basınındaki gazete yayın sorumluları, yaptıkları açıklamalarda KKTC basınının bir özdenetim sorunu yaşadığını kabul ederlerken; kendi yayın organlarının bu yönde bir sıkıntısı olmadığını dile getirdiler. Uyguladıkları özdenetim metodunu anlattıklarında ise özdenetim ile oto-sansürü karıştırdıkları ortaya çıktı. Görüşmeme neticesinde çıkan sonuçta; gazete yayın sorumluları özdenetimin ne olduğunu bilmediklerinden yayın organlarında uyguladıkları oto-sansürü bir özdenetim şekli olarak görüyorlar.

⁵⁹ Basın gazetesi, 11 Temmuz 2000, s.18

⁶⁰ **Gazetecinin Hak ve Sorumluluk Bildirgesi**, KTGB Yayınları, Lefkoşa, 2000, s.5

Kıbrıs Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Süleyman Ergüçlü; özdenetimin, yayın organını yönetiminin gazete politikasına uygun bir şekilde yapılması olduğunu belirtti.⁶¹ Ulusal Birlik Partisi'nin yayın organı olan Birlik gazetesinin Yazı İşleri Müdürü Adnan Işıman, yazar ve muhabirlerin parti politikasına uygun yayın yaptıkları için özdenetim sorunu yaşamadıklarını ifade etti.⁶² Halkın Sesi Genel Yayın Yönetmeni Akay Cemal de KKTC basınında bir özdenetim mekanizması oluşmadığından gazetelerin, kendi denetimlerini oto-kontrol ile yerine getirdiklerine dikkat çekti.⁶³

Parti gazeteleri dışında kalan yayın organlarının da bağımsız olmadıklarını savunan Afrika gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Şener Levent, gazetelerin siyasi veya ticari bağımlı bulunduğu güçlerin varlığından dolayı basın organları üzerindeki kontrolün onlar tarafından yapıldığını iddia etti.⁶⁴ Kıbrıs Türk basınının devletine özgü bir yapısı olduğu ve bu nedenle kendi kendini denetlemediğini ileri süren Yenidüzen gazetesi Yazı İşleri Müdürü Cenk Mutluyakalı, Şener Levent gibi bağımsız gazetelerin bağlı bulunduğu ticari kuruluşların denetimi doğrultusunda yayınlarını kontrol ettiklerini kaydetti.⁶⁵

Vatan gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Erten Kasımoğlu basında yaşanan özdenetimin gazete yöneticilerinin topluma karşı olan sorumluluk anlayışı ve toplumun bilinçlenmesine bağladı. Erten Kasımoğlu: *"Özdenetimsiz ve doğrudan doğruya gelişi güzel yayın yapan gazeteler, bilinçlenen toplumdan itibar görmediklerinde kendilerini düzeltme yolunu seçeceklerdir. Bu da basın organlarını özdenetim metodlarını uygulamaya zorlayacaktır"*⁶⁶

⁶¹ Süleyman ERGÜÇLÜ ile yapılan görüşme, 24 Haziran 2002, Lefkoşa

⁶² Adnan IŞIMAN ile yapılan görüşme, 11 Şubat 2002, Lefkoşa

⁶³ Akay CEMAL ile yapılan görüşme, 27 Şubat 2002, Lefkoşa

⁶⁴ Şener LEVENT ile yapılan görüşme, 9 Nisan 2002, Lefkoşa

⁶⁵ Cenk MUTLUYAKALI ile yapılan görüşme, 20 Nisan 2002, Lefkoşa

⁶⁶ Erten KASIMOĞLU ile yapılan görüşme, 22 Mart 2002, Lefkoşa

3.3. Siyasal Ortam

Yasaların basın özgürlüğünü güvence altına alması yanında, siyasal ortamlar, her zaman basının işlevlerini yerine getirmeleri konusunda önemli rol oynar. Devlet yönetimini elinde bulunduranların kendilerini kabullendirmek için kitle iletişim araçları üzerinde etkinlik kurma girişimleri yanında ülkenin içinde bulunduğu siyasal ortam da basının bazı haberlerde belli kıstaslar içinde hareket etmesine yol açar.

Siyasal ortamlarla ortam devlet yöneticileri yanında belli çıkar gruplarının etkileri de iletişim politikalarının belirlenmesinde rol oynar. Siyasal İletişimci Eser Köker, iletişim politikalarını şöyle tanımlar: *"İletişim sektöründe birbirleriyle rekabet içinde bulunan toplumsal grup ve kişilerin kollektif güç kazanabilmek için sürdürdükleri, hem devleti, hem de kamuoyunu etkilemeyi hedefleyen programlar ve projelerdir."*⁶⁷

Basına, haberi alıp düşünceyi serbestçe yayma hakkı tanıyan anayasalar, devlete de haber alma hakkı üzerindeki engelleri kaldırma görevi vermiştir. Anayasalardaki temel haklar ve özgürlükleri sınırlayan hükümlerindeki elastik yapı, kötü niyetli yöneticileri hakları yok etme imkanına kavuşturmuştur. Ülkedeki siyasal ortamın şeffaf olmaması ve Kamu Görevlileri Yasası, kamu görevlilerinin bilgi vermesini engellemektedir. Devletin memuruna 'bilgi ve demeç verme' yasağı getirmesi devletin gizlemeye çalıştığı birşeyler olduğu sorusunu akıllara getirmektedir.⁶⁸

Bireyin siyasi tutumlarını okul çağından itibaren etkilemede önemli bir rol üstlenen basın, toplumda her zaman bir kamuoyu oluşturma kaynağıdır. Bunun bilincinde olan siyasiler; olayları, yorumları çok kısa bir zamanda, çok büyük kitlelere yayabilmeleri ve insanların kanaatlerine rol veren basında, kontrolü ele geçirme çabasında olmuşlardır. Her dönemde siyasal otoriteyi elinde bulunduran erk, insanların kendi faaliyetlerine karşı ilgilerini artırmak, arzu etmedikleri konuların da

⁶⁷ KÖKER, s.18

⁶⁸ Gürsel ÖNGÖREN, **Medya ile Mücadele Rehberi**, Çınar Yayınları, İstanbul, 1998, S.22-23

gündemde yer almaması için basını kontrol altına alma hevesindedirler.⁶⁹ ‘Havuç ve Sopa’, basın-devlet ilişkilerini anlamaya yardımcı olacak kavramsal bir çerçevedir. Gazeteciler ‘Havuç ve sopa politikası’ni devletin iletişim sürecine iki türlü güç kullanarak müdahale etmesi anlamında kullanırlar.⁷⁰

Halk ve devlet arasındaki bilgi trafiğinin sağlanmasını sağlayan basının bu görevini yerine getirirken bağımsız olması önemli bir olgudur. Siyasetin demokratik yapılışı gereği basın aracılığıyla iktidarın yurttaş, yurttaşın da iktidara olan haber ve bilgi akışını kendi lehine çevirme hevesinde olan iktidar, basını kullanarak hedefine ulaşır.⁷¹

Ekonomik yapısı değişen basının siyasi gücünün artması politikacıların dikkatini çekmiştir. Bu güçten kendi çıkarları doğrultusunda yararlanmayı seçtiler. Basının gücü ile politik güç, iktidar mücadelesinde işbirliğine girdi. Basın politikacıya daha fazla yer verirken, politikacı da elinde bulunan yasama ve yürütme imkanını kullanarak ‘resmi ilan ve teşvik’ silahını ön plana çıkarmaktadır.⁷²

Basın organlarının siyasilerle olan ilişkileri, gazetelerde yönetimlerle ilgili yer alan haberlerin şeklini belirler. Siyasal ortamdan dolayı siyasi iradenin altında kalan basın organları iktidarı çoğu kez sevimli gösterebilir. İktidarlar, icraatlarında hatalı olsalar bile, onların devamının şart olduğu yerlerinin doldurulamayacağını bilinç altına yerleştirebilme özelliğini kullanan basın, bireylerin iktidar tarafından belirlenen ulusal çıkarları benimsemesini sağlar.⁷³ Devletle sıkı ilişki içinde olan basın, mevcut iktidarın alıgılamaları ve çıkarlarını yansıtmaktadır. Haberlerin ve çözümlemelerin çatısını yerleşik ayrıcalıkları destekleyen bir çerçevede kuran basın, bu doğrultuda her türlü tartışmayı kısıtlayarak birbiriyle kaynaşmış olduğu devletin çıkarlarına hizmet etmektedir.⁷⁴

⁶⁹ Arsev BEKTAŞ, **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**, Bağlam Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2000, s.92

⁷⁰ L. Doğan TILIÇ, **Utaniyorum Ama Gazeteciyim**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s.271

⁷¹ Korkmaz ALEMDAR, s.44

⁷² GİRGİN, S.185

⁷³ Sadi ÖZDEMİR, **Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme**, Timaş Yayınları, İstanbul, 1998, s.113

⁷⁴ Naom CHOMSKY, **Medya Gerçeği**, Çev: Abdullah Yılmaz, Tüzammanlar Yayınları, II. Baskı, İstanbul, 1998, s.23

Devlet her zaman 'desteklemiyorsanız yok olun' anlayışı ile bakmasına karşın basınsız bir devletin de olmayacağını bilinci ile 'uslu' basını tercih eder. Gazete patronları veya yönetici ve yazarları üzerinde maddi veya manevi kontrol etme gücünü kullanamayan yönetimler etkilerini geçiremeyince tavırlarında bir değişiklik hemen kendini göstermektedir.

Dünyada ilk gazetenin yayınlanmaya başlamasından günümüze kadar devlet basına 'tedirgin' bir tavırla yaklaştı. Bunun sonucunda devlet müdahalesi gazete ve gazetecilerin satın alınması veya kontrol altına alınmayanların öldürülmesine kadar varmıştır.⁷⁵

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde siyasi bir görevi yerine getirmek için doğan gazeteler günümüzde misyonlarını tamamlamadıklarından dolayı dünyadaki örneklerinden farklı bir yapı sergilemektedirler. Siyasi kurumlar ve siyasilerle iç içe olan basın organları ile gazete yöneticilerinin ağırlıkta olduğu ülke basınında; siyasal ortam, basının içeriğinde etkin rol oynar. Basın özgürlüğünün anayasal güvence altına alınmasına rağmen işlemediğinin çeşitli platformlarda dile getirilmesi yanında, siyasilerin aşırı boyutta basın ile iç içe olması, yazılı kitle iletişim aracına olan güveni de olumsuz etkilemektedir.

Demokrasinin temel öğelerinden biri olan düşünce, söz ve anlatım özgürlüğü toplumsal düzen içinde hayat bulur. Düşünce, söz ve anlatım özgürlüğü en iyi şekilde, devlet organları ve siyasal kurumların demokratik ilkelerle yapılandırıldığı toplumlarda yerleşir. KKTC'de demokrasi, düşünce, söz ve anlatım özgürlüğü yerleştirilmek isteniyorsa, devlet şeklinin ve kurumlarının demokratik ilkelere uygunluğu hususunda özen gösterilmelidir.⁷⁶

Toplumda siyasal belirleyiciliğe sahip olan basının belirleyicilik rolü yönetimlerle olan ilişkiye göre şekilleniyor. Yaşanan ekonomik krizlerden en ağır şekilde etkilenen ve yaşam mücadelesi veren Kıbrıs Türk basını, mevcut olanakları

⁷⁵ Ali TARTANOĞLU, **Baskın Basın'ın mı?**, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara, 1994, s.46

⁷⁶ Lefkoşa Barosu Dergisi, Aralık 2001, s.12

içinde tarafsızlığını koruyarak kamusal görevini yerine getirmekte büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Bunu çok iyi kullanan, devlet kurumlarının başında bulunan siyasi erkin ‘maddi’ yaptırım gücünü kullanarak haber ve yayın politikalarına müdahalesi gözler önünde olmasına rağmen etkili ses çıkarılmamaktadır.

Basın özgürlüğünü korumak ve yaşatmak için verilen mücadelenin yanında basın para ve en önemlisi devletin emrine girme tehlikesi yanında verilen mücadele yetersiz kalmaktadır. Ülkedeki güç odakları sınır tanımaz bir anlayışla basın organlarını kullanmaya başlamışlardır. Siyasi partiler kendilerine ait yayın organları bulunmasına rağmen bağımsız basın organlarını da güdümeleri altına sokmaya çalışıyorlar.⁷⁷ Kıbrıs Türk basınının usta kelemleri Özer Hatay ve Hasan Kahvecioğlu, Yakın Doğu Üniversitesi’nde yapılan ‘Kıbrıs ve Medya’ konulu panelde yaptıkları konuşmalarda ülkedeki siyasal ortamın basına olumsuz yansıdığını dile getirdiler. Düşünce özgürlüğünün anayasada teminat altına alınmasına rağmen basının uygulamada büyük sıkıntılar yaşadığının altını çizen Özer Hatay, “*Doğru bilgiyi ellerinde tutanlar daha şeffaf olmaları gerekir*” dedi. Basının sürekli olarak devletin resmi tezinin baskısı altında olduğuna işaret eden Hasan Kahvecioğlu ise, bu bağlamda bakıldığında ‘özgür’ bir basın ortamının yeterince yerine oturmadığını ifade etti.⁷⁸

Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği Başkanı olarak basının içinde bulunduğu sorunları iletmek için ekibiyle birlikte Başbakan Eroğlu’nu ziyaret eden Özer Hatay, Başbakan’a siyasilerin basına karşı olan tavırlarından yakınarak bazı devlet yetkilileri ve siyasilerin basınla ilgili spekülasyonlar yarattıklarını ve basına karşı olan bakış açılarında bir çarpıklık gözlemlendiğini ifade etti. Gazetecilerin Başbakan’a ilettikleri bu gözlem ve sitemlerine karşı Eroğlu’nun ‘red eder’ bir karşılık vermemesi söylenenlerin hükümetin başı tarafından da savunması yapılamayacak bir şekilde açık olduğunun göstergesidir. Bunlar yanında habercinin doğru bilgiye ulaşmasında bir devlet engeliyle karşılaştığına Özer Hatay, soruna şöyle dikkat çekmiştir: “*Eğer doğru bilgiler bir zemin oluşturmuyorsa elbette ki*

⁷⁷ Özer HATAY, **Paranın ve Devletin Emrine Girme Tehlikesi**, Basın gazetesi , 11 Temmuz 2001, s.2

⁷⁸ Yakın Haber, Haziran 2001, s.5

bütün tartışmalar kaypak zeminde, yanlış zeminde tartışılmaktadır. Çözüme ulaşmak da zor olmaktadır. Bütün kapışmalar bu nedenlere dayanmaktadır... Herkes canının istediği gibi konuşacak ise bu memlekette, işte hiç kimsenin canının istemediği bir durum ortaya çıkar.”⁷⁹

3.4. Basında Üretim Sorunu

Kıbrıs Türk basınının esasını oluşturan 10 günlük gazete ekonomik olanaksızlıklar içinde yayın hayatlarını devam ettirmektedir. Kıbrıs gazetesi dışındakiler yayınlarından kâr elde etmemektedirler. Kıbrıs gazetesinde de sahibinin ekonomik sıkıntısı nedeniyle elde edilen gelirler, dış borçların kapatılması için harcılandığından mevcut durum gazetenin verimini olumsuz etkilemektedir.

Dünyada birçok ülkede görülen medya holdinglerinin tam tersine KKTC’deki basın kuruluşlarının genel olarak yayın amaçları belli bir siyasi düşüncenin sesini duyurmak olduğundan; bu durum basının kâr elde edilmeyen bir sektör halini alması yanında, nüfusa oranla gazete sayısının fazla olmasına da yol açtı.

Basındaki üretim sorununu teknik alt yapı, personelin sayıca yeterliliği, yetkinliği ve eğitimi açılarından inceleyeceğiz.

3.4.1. Teknik

Sermayanın gücüyle kurulan Kıbrıs gazetesi tüm teknolojik imkanları en iyi şekilde kullanarak okuyucunun karşısına teknolojinin son yenilikleriyle çıkmaktadır. Kuruluşundan itibaren renkli sayfalarıyla gazete okuyucusunun albenisini kazanan Kıbrıs gazetesi, baskı tekniklerindeki gelişmişliği ile sabah saat 05.00’e kadar baskısını bekletme imkanına sahiptir. Diğer gazetelerin bazıları baskılarını en geç

⁷⁹ Basın Gazetesi, 11 Temmuz 2000, s18

saat 02.00'ye kadar bekletme durumunda olduklarından gece yarısından sonra meydana gelen haberleri sadece Kıbrıs gazetesi okuyucularına ulaştırabilmektedir.

Basın ordusuna son giren seçim gazetesi olan Kıbrıslı, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rauf Denktaş'ı desteklemek amacıyla Doğan Harman yönetiminde yayına başladı ve yayınlarının büyük bir bölümünü renkli olarak sürdürmektedir. Diğer gazeteler ise teknolojiyi yakalayamamanın dezavantajı ile traj mücadeleleri vermektedir.

Haber toplama açısından da incelendiğinde teknolojiyi en iyi kullanan Kıbrıs gazetesi okuyucusuna dünyadan en taze haberlerini fotoğraflı olarak sunabilmektedir. Kıbrıs gazetesi dünyanın ünlü haber ajanslarına üye olması yanında, Anadolu Ajansı'nın fotoğraf servisine de üye olan tek gazetedir. Geriye kalan gazetelerin bir bölümü Türkiye'nin haber ajansı olan Anadolu Ajansı'na bile üye olamayacak ekonomik sıkıntılar içerisinde olduklarıdır.

3.4.2. Personel

KKTC'deki gazeteler, yayınlarını asgari personelle sürdürmektedirler. Ekonomik açıdan durumları iç açıcı olmayan basın organları işçiyi tercih ettiklerinden kalite sorunu ortaya çıkmaktadır. Siyasi gazetelerde görevi üstlenen partililerin fedakarca çalışmalarına rağmen, genelde işi bilmemelerinden dolayı gazeteciliğin güvenilirliği ve saygınlığı açısından önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Birçok gazetenin 2-3 çalışan ile yayınlarını sürdürmesi mesleki yeterlilik açısından da olumsuz bir durum ortaya çıkarmaktadır. KKTC Çalışma, Sosyal Güvenlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı Çalışma Dairesi'nden alınan belgeye göre ülkedeki gazetelerin toplam çalışan sayısı 76 kişidir. Bunların 59'u erkek, 17'si kadındır. Yine aynı belgeye göre, KKTC'nin en büyük medya kuruluşu olan Kıbrıs gazetesinde kadın çalışan yoktur.

Belgeye göre Kıbrıslı, Vatan, Volkan ve Afrika gazeteleri Çalışma Dairesi'nde kayıtlı olmalarına rağmen çalışanları olmadığı görülmektedir.⁸⁰

KKTC Çalışma Dairesi kayıtlarından da görüleceği gibi gazetelerde resmi kayıtlı çok az eleman çalışmaktadır. Buna yaklaşık aynı miktarda kayıtsız çalışan eklense bile ortaya çıkan rakamdaki personelle, sağlıklı bir gazete çıkarma olanağı yoktur. Kayıtlı çalışanın az olması basın kuruluşlarının kaçak işgücüne başvurması, ortaya çıkarılan ürüne de olumsuz yansımaktadır. Bu durum, gazetelerin üslendikleri kamusal görevi güvenilir açıdan yapabilmek açısından büyük sıkıntılar yaratıyor.

3.4.2.1. Sayıca Yeterlilik

Belli bir misyonu yüklenmiş ve o doğrultuda yayın yapan birçok gazete muhabirsiz olarak yayınlarını sürdürmektedirler. KKTC'de yayınlan gazetelere baktığımızda Kıbrıs gazetesi'nin 7, Halkın Sesi gazetesinin 3, Yenidüzen gazetesinin de 2 muhabiri haber peşinden koşmaktadır. Diğer gazeteler ise sayfalarını tamamen Devlet ajansı TAK bültenleri arasından kendi siyasi görüşü doğrultusunda olanları seçerek doldurulmaktadır.

Bağlı bulundukları siyasi görüşün gündemi doğrultusunda sayfalarını döşeyen bu gazetelerin personelsiz çalışmalarının altında ekonomik yetersizlik yatmaktadır. Misyonunu üstlendikleri kesimlerden yeterli maddi kaynak sağlanamaması, reklam ve tiraj gelirlerinin de gazete giderlerini karşılamaması söz konusu yayın organlarının oluşan acı tablosunu şekillendirmektedir.

Ulusal Birlik Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Derviş Eroğlu, partisinin yayın organı olan Birlik gazetesinin haber ve köşe yazarları olarak yetersizliğinden yakınırken, oluşan durumun partiden kaynaklandığını itiraf etmiştir. Partinin yaşadığı ekonomik sıkıntılardan dolayı gazetelerine yeterli katkıyı sağlayamadıklarına dikkat

⁸⁰ Çalışma Dairesi'nden alınan gazete çalışanlarının listesi

çeken Eroğlu, gazetenin bu olumsuzluklar içinde personelin özverili çalışmalarıyla yayın hayatına devam edebildiğini kaydetti.⁸¹

3.4.2.2. Yetkinlik

Yetkinlik sorunu, Kıbrıs Türk basınında çok tartışılan konulardan biridir. Her konuda ülke basının önüne çıkan maddi imkansızlıklar, çalışanların yetkinliği konusunda da en önemli etkeni oluşturmaktadır.

Sektörde çalışan personele tatmin edici miktarda maaş verilmemesi, hatta büyük çoğunluğunun sosyal haklarının bile sağlanmaması, gazeteciliğin belini bükmektedir. Bu olumsuzluklara dayanamayacak durumlara gelen çalışanlar, devlet haber ajansı ile devlet radyo televizyon kurumuna girme yollarını zorlamaktadır. Bu uğraşta başarılı olamayanlar da çareyi başka sektörlerde aramaktadırlar.

Biraz yetkinlik ve deneyim kazanan gazeteci, sektörü terk ediyor. Bu yüzden sektör çalışanları sürekli değişiyor ve başında çalışanların genelde tecrübesiz kişiler olmasına yol açmaktadır. Yetişmiş tecrübeli personeli maddi olarak tatmin edemeyen basın organları bu nedenle elemanları ellerinde tutamadıklarından kaliteli yayın yapma şanslarını da yitirerek, yeterli olmayan personelle haber üretmek zorunda kalıyorlar.

3.4.2.3. Eğitim

KKTC'deki üniversitelerin iletişim fakültelerinin mezun vermeye başlamasıyla sektörde yavaş yavaş alaylıların yerini eğitilmişlerin aldığı görülmektedir. Üniversite mezunlarının sektöre girerken daha büyük beklentiler içinde olmaları, onların basın organlarındaki görevlerinin daha kısa sürmesine yol açıyor.

⁸¹ Derviş EROĞLU ile yapılan görüşme, 18 Mart 2002, Lefkoşa

Haziran 2002 itibarıyla Kıbrıs gazetesinde muhabir olarak çalışan yedi kişilik kadronun 5'i üniversite mezunu iken, Halkın Sesi'ndeki üç muhabirin ikisi üniversite mezunudur. Bir siyasi parti organı olarak muhabiri bulunan tek gazete olan Yenidüzen'deki iki muhabirden biri üniversite mezunudur.

4. SİVİL TOPLUMUN GÖZÜNDE BASIN

Dünyada etkinlikleri ve önemi giderek artan sivil toplum örgütleri, kendi iradelerini oluşturarak devletin sorumluluklarını paylaşan, bilinçli ve çağdaş insanın düşüncesini temsil eden kuruluşlardır. Eşitsizliği ortadan kaldırma, insanlığın onurunu yükseltmek, refah ve sosyal hizmetleri sağlamak, ezilen ve fakir olanların güçlenmesini sağlamak ve örgütlerin kurulması ile güçlendirilmesine yardımcı olmak, sosyal hareketlerin güçlendirilmesi ve demokratik pratiklerinin ve süreçlerin güçlendirilmesini sağlama çabası içinde olan sivil toplum örgütlerinde, toplumsal değişim ve kalkınma en önemli amaçtır.¹

Sivil toplum örgütlerinin işlevlerini sürdürmesi için halkkitleler ve iktidar arasında sağlıklı işleyen bir iletişimin olması gerekmektedir. Basının sivil toplum açısından rolü bu noktada ön plana çıkıyor. Bir köprü görevini üstlenen basının, güvenilir olması, sivil toplum örgütlerinin işlevlerini daha sağlıklı sürdürmeleri açısından önemlidir.

Görüşmeler için ise meslek kuruluşları olarak sendikalar, odalar ve Baro Konseyi; siyasi partiler olarak da Meclis'te temsil edilen ve edilmeyen siyasi partiler ile akademisyenler başlığı altında da iletişim bilimi uzmanları, siyasal bilimleri uzman ve hukuk bilimi uzmanları seçildi.

Meslek kuruluşları, siyasi partiler ve akademik çevrelerin görüşleri hem ana başlık altında hem de her seçilen birimin kendi değerlendirmeleri ortaya konularak 'güven' konusuna geniş bir perspektiften bakılmıştır.

4.1. KKTC Basınında Bugünkü Durum

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yayınlanan 10 günlük gazete bulunmaktadır. Bu gazetelerin dördü siyasi parti organı olarak yayınlarını sürdürmektedir. Birlik gazetesi Ulusal Birlik Partisi (UBP)'nin, Yenidemokrat

¹ www.britishcouncil.org.tr/yurkish/govmats/etk3.htm, 11 Eylül 2002

gazetesi Demokrat Parti (DP)'nin, Yenidüzen gazetesi Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP)'nin, Ortam gazetesi de Toplumcu Kurtuluş Partisi (TKP)'nin politikalarını yansıtmak amacıyla yayın hayatlarını devam ettirmektedirler.

İşadamları Asil Nadir'in gazetesi olan Kıbrıs, bağımsız gazeteler arasında en ortada olanıdır. Dr. Fazıl Küçük'ün kurduğu ve 1942'den beri yayında olan Halkın Sesi gazetesi ise, milliyetçilik çizgisinde bağımsız olarak yayınlarını sürdürmektedir. Basın yaşamına 'Avrupa' olarak başlayan ve 'Afrika' olarak yayınlarını sürdüren gazete ise sol ideoloji doğrultusunda radikal bir çizgide yayın yapmaktadır.

Seçim dönemlerinde Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ı desteklemek amacıyla yayına başlayan Vatan ve Kıbrıslı gazeteleri de günümüzde bağımsız gazeteler sınıfında yer alarak, kuruluş aşamalarındaki politikaları doğrultusunda yayınlarını sürdürmektedirler. Kıbrıs Türk basınına son katılan Volkan gazetesinin sahibi konusunda çeşitli spekülasyonlar olmasına karşın künyede basın organının sahibi Akdeniz Radyo-TV Kurumu'nun sahibi Macit Yusuf görülmektedir. Ortam Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Davulcu, Kıbrıslı ve Volkan gazetelerinin devlet eliyle kurulduğunu ve özel gazete maskesi altında devlet propagandası veya devleti elinde bulunduran erkin düşüncelerini yansıttıklarını iddia etti.² Volkan Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Şinasi Başaran ise halkın değerlerini yok etmeye çalışan ve dış güçler tarafından finanse edildiğini iddia ettiği Afrika gazetesi karşısında oluşan boşluğu doldurmak için Volkan gazetesinin yayın hayatına başladığını savundu.³

4.2. Meslek Kuruluşları

Sivil toplumun temel taşı olan meslek kuruluşlarının, KKTC basınına bakışlarını ortaya koymak için sendikalar, odalar ve Baro Konseyi başkanlarıyla görüşülerek, basına dış etkiler olup olmadığı ve bunların sivil toplum açısından nasıl yansdığı ve bunun 'güven'i nasıl etkilediği ana teması üzerinde durarak basına bakışları incelenmiştir.

² Mehmet DAVULCU ile yapılan görüşme, 18 Şubat 2002, Lefkoşa

³ Şinasi BAŞARAN ile yapılan görüşme, 7 Ocak 2002, Lefkoşa

Sendikalar kapsamında işçi, memur ve öğretmen sendikalarının en fazla üyeye sahip olanları ile görüşülürken, sanayici, işadamları ile mimar ve mühendislerin meslek kuruluşları olan odalar ile de konu irdelendi.

Avukatların örgütlü olduğu Baro Konseyi başkanı ile yapılan görüşmede hukuk çevrelerinin bakış açısı da ortaya konuldu.

4.2.1. Sendikalar

Sivil toplum örgütleri içerisinde iktidar olanaklarından en az yararlanan sendikalar olmakta ve bu nedenle çoğu zaman varolan sistemle bir çelişki içerisine girmektedirler. Sendikaların mevcut düzenle çelişkilerini kendi lehlerine çevirbilme yolunu bulabilmeleri çok önemlidir.⁴ İşte basın bu noktada devreye girerek sendikaların iktidarlar karşısında sesi olur. Ancak, sendikalar da devamlı olarak basının içeriğini irdelleyerek kitle iletişim araçlarının iktidar mı, yoksa kendileri yanında mı olduğunu sınırlar. Gazetelerde yer alan haberlerin sendikalar tarafından güvenilir bulunması, bu önemli sivil toplum kuruluşlarının mensubu kitlelerin basına bakışında önemli rol oynar.

Sivil toplum örgütleri arasında önemli bir yer tutan sendikaların başkanları iyi birer gazete okuyucusu oldukları ve günün ilk işi olarak KKTC basınıni takip ederek, ülke ve dünyada olup bitenlerle ilgili bilgi alma gereksinimlerini yerine getirdiklerini vurguladılar. Gazete okumayı, Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası Genel Başkanı Ahmet Barçın, *“su içmek kadar elzem bir olay”*, Devrimci İşçi Sendikaları Federasyonu Genel Başkanı Ali Gulle de, *“ekmek, hava ve su gibi bir ihtiyaç”* olarak görüyor.

Basın, demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarındandır. Gazeteler toplumun görmediği, duymadığı yanları, kamuoyunun önüne çıkarmakta önemli rol oynadığından, basının toplumda bir denetim mekanizması oluşturması için bağımsız olması gerekmektedir.

⁴ Yüksel IŞIK, *Sendikal Bürokrasi ve Çözüm Önerileri*, Öteki Yayınları, II.Baskı, Ankara, 1995, s.15

KKTC'deki siyasetçiler, basının doğru bilgilenmesi için üzerine düşeni yapmıyor. Dünyada şeffaflık ön plandayken, bizde hala sorunları gizleme mentalitesi mevcuttur. Bunları açarak tartışıp düzeltmek gerekirken, gizleyerek üzerini örtmeye çalışıyoruz.⁵

Kıbrıs Türk basınında, siyasi otoritenin baskısı ve hatta hakimiyeti olduğunu iddia eden sendikacılar, belli bir gücün basını arka planda desteklemesi ve finanse etmesi sonucu; finase edilen gazeteler, o doğrultuda siyaset ve görüşlerini ortaya koyduklarını vurguladılar. Ali Gulle, ülkedeki bütün gazetelerin siyasi gücün etkisi altında olduğunu savunurken, Türk-Sen Genel Başkanı Önder Konuloğlu, gazetelerin üzerinde; siyasi baskının da ötesinde siyasi otorite olmadığı için otoriteyi elinde tutanların baskısı bulunduğu iddiasında. Gazetelerin, özellikle seçim dönemlerinde çok değişken politikalara sahip olduklarını belirten Ahmet Barçın, bağımsız gibi görünüp karşıt düşüncelerin sindirilmesi için yayın yapan mevcut gazeteler bulunduğunu ve bunların ülke için tehlikeli olduğunu ifade etti.

KKTC'de özgür basın oluşmamış olmasına rağmen, geçmişe nazaran daha fazla kesimin sesinin çıkma durumu olmasına karşın basın üzerinde kesinlikle siyasi bir baskı olduğuna dikkat çeken Kıbrıs Türk Amme Memurları Sendikası (KTAMS) Ali Seylani, gazetelerin zaman zaman siyasi veya ekonomik egemen çevrelerin doğrultusunda hareket ettiği ve KKTC'nin küçük bir ülke olmasından dolayı bu tür ilişkilerin kolayca açığa çıktığını kaydetti. Ali Seylani, ekonomik yetersizlikten dolayı basında, siyasi gücün kontrolü ele geçirmesini ise şöyle ifade etti: *"Basın organlarının yeterince ekonomik gücü olmaması nedeniyle muhalif kanatların görüşlerini doğru dürüst sütunlarına aktaramıyor. -yeterli elemanımız yoktur- diyerek devletin resmi haber ajansı olan TAK'ın kırılmış ve verilmek istenilen mesajın içinde olmadığı şekliyle haberler yayınlanmaktadır. Bu da belli bir gücün basını kontrolünde tuttuğunu gösterir."*⁶

KKTC'de bulunan siyasal ortamın, basına kamu görevini özgürce yerine getirme imkanı tanımadığına dikkat çeken sendikacılar, siyasi otoritenin basındaki haberlerin dolaylı yollardan doğru aktarılmasını engellediğini ifade ettiler. Sendika

⁵ Ali GULLE ile yapılan görüşme, 2 Nisan 2002, Lefkoşa

⁶ Ali SEYLANI ile yapılan görüşme, 9 Nisan 2002, Lefkoşa

başkanları, ülkedeki siyasal ortamın basında yer alan haberleri etkilemesini birbirine yakın şekilde dile getirmişlerdir. Barçın, *"Basın organları elde ettikleri bilgiyi 'kullanabilir' imkanında görünüyorsa bile haberler gerek yayın yönetmenleri vasıtasıyla, gerekse dışardan gelen baskı ile doğru aktarılmıyor."*⁷ şeklinde değerlendirdi. Aynı konuda Seylani ise değerlendirmesini şöyle aktarmıştır: *"Temel sorunumuz demokrasinin insanların kafasına tam olarak yerleşmemesidir. İnsanların kafaları özgür olsa, sorunların basının önüne çıkarak özgürce tartışırsak sansüre gerek kalmayacak. Dünyada şeffaflık ön planda iken, bizde gizleme mentalitesi hala mevcut"*

Konuloğlu, *"Okuyucu gerçek haberleri okuyup öğrenmek ister. Haberler tek yanlı işlenerek hep Kıbrıs Türk liderinin söyledikleri gündem olur. Ülkede yaşanan sorunların neler olduğu ve bunların nasıl aşılabileceğini söyleme niyeti olmayan bazı basın organları, ülkedeki gerçekleri haykırmaya çalışan politikacı, sendikacı ve gazetecilere basında yasaklar konulmaktadır"* diyerek kendi penceresinden ülkedeki siyasal ortamın basındaki yansımalarını aktardı.

Sendikalar, özellikle siyasi açıklama ve faaliyetlerinin basında yer bulmadığından yakınıyorlar. Barçın, *"Basının tüm faaliyetlerimizi titizlikle izlemesine rağmen bunların gazetelere olduğu şekilde yansımıyor."*, Gulle, *"Ülkemizde gerçek anlamda bağımsız gazete –var gibi görünmesine rağmen- yoktur. Gazeteleri finanse eden siyasi güçlerin çıkarlarına ters düşecek açıklamalarımız basında yer bulmuyor"*⁸ Konuloğlu, *"Devlet ile örgütler arasındaki tartışmalarda görüş ayrılıkları basına yansımaz. Sorunlarımız siyasi otoritenin izin verdiği ölçüde gazetelerde yer bulur."*⁹ şeklinde görüş belirterek, siyasi bir kontrol altında olan basının sendikal faaliyetleri istenilen ölçüde yansıtmadığına dikkat çektiler.

Memur sendikası olan KTAMS Genel Başkanı Ali Seylani ise basının sorunlarını tam olarak yansıttığı ve bunun da istenilen sonuca ulaşmaları yönünde kandilerine yardımcı olduğunu kaydetti.

⁷ Ali GULLE ile yapılan görüşme, 2 Nisan 2002, Lefkoşa

⁸ Ali GULLE ile yapılan görüşme, 2 Nisan 2002, Lefkoşa

⁹ Önder KONULOĞLU ile yapılan görüşme, 22 Nisan 2002, Lefkoşa

4.2.2. Odalar

İşadamları, sanayiciler ve mimar ile mühendislerin örgütlü olduğu odaların başkanlarıyla yapılan görüşmede basına bakış açısında farklılıklar olduğu görülmektedir. Kıbrıs Türk Ticaret Odası (KTTO) Başkanı Ali Erel ile Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (KTMMOB) Genel Başkanı Ahmet Ulaş, basının serbest irade ile yayın yapmadığını savunurken, Kıbrıs Türk Sanayi Odası (KTSO) Başkanı Salih Tunar, siyasi parti organı olmayan gazetelerin tamamen bağımsız olarak yayın hayatlarını sürdürdükleri görüşünde.

KKTC'deki basın organları arasında serbest iradeleri ile yayın yapan gazeteler olmasına rağmen, bağımsız gibi görünen bazı gazetelerin üslupları hangi siyasi gücün kontrolünde olduklarının ortaya çıktığını savunan KTTO Başkanı Ali Erel, doğruyu öğrenmek için birden fazla gazete okuma ihtiyacının ortaya çıktığını savundu.¹⁰ Gazetelerde yer alan haberlerin, basını kontrolü altına alan siyasi güçleri ele verdiğine dikkat çeken KTMMOB Genel Başkanı Ahmet Ulaş ise siyasi erkin bu yöntemle haberlerin halka yansıtılmak istendiği şekilde ulaşmasını kontrol ettiğini iddia etti.¹¹

KKTC'de uzun zamanlardan beri basının da sivil toplum örgütlerinin de üzerinde bir devlet baskısı vardır. Siyasi ve ekonomik istikrarsızlık da siyasi gücün basını etkisi altına almasını sağladı. Ama buna rağmen bağımsız olmayı başaran gazete ve yazarlar bulunmaktadır. Bağımsız gibi görünen gazeteler de vardır ki yüzde yüz güdümlü oldukları görülmektedir. Bunlar köşe yazarlarından manşet haberlerin veriliş şekline kadar siyasi bir gücün kontrolündedir.¹² Ali Erel, siyasal ortamın basın üzerindeki etkinliğinin ve verilen haberlerin doğruluğunun KKTC'de bir numaralı haber kaynağı olan TAK'tan alınan haberlerin verilişindeki farklılığın gazeteler incelendiğinde ortaya çıktığına inanıyor. Siyasal ortamın ve ülke yönetimini elinde bulunduran siyasi erkin, KKTC gazeteleri üzerindeki kontrolünün basının örgütlenerek yasa ile kendi denetiminin sağlanmasıyla olabileceğini

¹⁰ Ali EREL ile yapılan görüşme, 29 Mart 2002, Lefkoşa

¹¹ Ahmet ULAŞ ile yapılan görüşme, 7 Mayıs 2002, Lefkoşa

¹² Ali EREL

kaydeden Ahmet Ulaş, bunun en iyi örneğinin mimar ve mühendislerde yaşandığının ve KTMMOB yapısının örnek alınabileceğini belirtti.¹³ KTSO Başkanı Salih Tunar ise diğer oda başkanlarının düşüncelerinin aksine KKTC'deki gazetelerin kendi hür iradeleri ile her konuda, hiçbir iradenin kontrolünde kalmadan yayın yaptığı iddiasında.¹⁴

Basınla ilgili konularda KTMMOB, KTTO ve KTSO'nun tek ortak düşüncesi gazetelerin kendileri ile ilgili gündemi istedikleri doğrultuda yansıtmadığı şeklinde ortaya çıktı. KTTO Başkanı Ali Erel, basının sivil toplum örgütlerinin sesini tam olarak yansıtamadığı ve bunun altındaki sebeplerin, uzmanlaşmış muhabirlerin olmaması, sivil toplum örgütlerinin kendilerini tam olarak ifade edememesi ve kendi ayakları üzerinde duramayan basının bağlantılı olduğu merkezlerin çıkarına ters düşmeme eğilimine bağladı.¹⁵ KTMMOB Genel Başkanı Ahmet Ulaş ise ülkenin asıl gündeminde olan konuların, basını kontrolünde bulunduran güçlerin çıkarı doğrultusunda şekillendiğinden gerçek gündemin gözardı edildiğini ileri sürdü.¹⁶ KTSO Başkanı Salih Tunar da basının yeterli elemanı bulunmaması ve gazetelerle haber akışlarının sağlıklı olmaması nedeniyle gündemlerinin tam olarak yansımadığından yakındı.¹⁷

4.2.3. Baro Konseyi

Hukuk çevrelerinin temsilcisi olan Baro Konseyi Başkanı Av. Süleyman Dolmacı'ya göre, gazetelerde verilen haberlere güven konusunda zaman zaman sorunlar yaşanıyor.

Gazeteler açısından "yazdı, doğrudur" şeklinde bir değerlendirmenin yapılamadığının altını çizen Süleyman Dolmacı, gazetelerde bazen doğru bilginin saptırılarak okuyucuya ulaştırıldığına dikkat çekti.

¹³ Ahmet ULAŞ

¹⁴ Salih TUNAR ile yapılan görüşme, 7 Mayıs 2002, Lefkoşa

¹⁵ Ali EREL

¹⁶ Ahmet ULAŞ

¹⁷ Salih TUNAR

KKTC’de yayınlanan gazetelerin bir siyasi etkinin altında olduğunu ifade eden Dolmacı, tesbitini şöyle aktardı:

“Bağımsız gazetelerin hep belli bir kesimin sesi olduğuna inanırım. Yani -şu bunu temsil etmektedir- şeklinde bir tanımlama yapmak için bir araştırma yapmaya gerek yoktur. Bir gün solcu görünümlü, bir gün sağcı veya bir gün radikal görünümlü bir gazete yok. Gazetelerin sabit bir çizgisi var ve hep o çizgiyi takip etmektedirler.”

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde siyasi güçlerin basında etkilerinin bu merkezlerin yayınladıkları gazetelerle belirgin bir görünüm kazandığını kaydeden Dolmacı, *“Bağımsız iddiasıyla yayınlanan gazeteler, medya patronlarının ve siyasi güçlerin yayınladığı basın organları olarak ikiye ayrılır”* diyerek, Kıbrıs Türk basınının hem ticari hem de siyasi gücün etkisi altında olduğuna dikkat çekti.

Ülkedeki siyasal ortamın gazetelerde haberin işlenişini etkilemediğini savunan Dolmacı, KKTC’de basın özgürlüğünün var olduğunu savunuyor. Hatta olması gerekenden fazla hakkın kullanıldığını ileri süren Baro Konseyi Başkanı Süleyman Dolmacı, mevcut basın davalarının da basın özgürlüğünün kaldırılması veya sınırlandırılması açısından bir gelişme olarak algılanmasının yanlış olduğu görüşünde.

Dolmacı, *“Bazı durumlarda özgürlükler sınırı aşılarak yapılırsa bir suç teşkil eder. Basın, düşüncelerin yayıldığı bir araçtır. Ama, bu hak küfür, aşağılama hakkı vermez. Böyle yapıldığında basın suçu işlemeye bir araç konumuna bürünür. Tüm dünyada olduğu gibi basın özgürlüğünün bir sınırı vardır”* sözüyle KKTC’de basın özgürlüğün var olduğu yönündeki saptamasını pekiştirmeye çalıştı.

KKTC basınının bir özdenetim sorunu yaşadığına da dikkat çeken Süleyman Dolmacı, basın kuruluşları ve çalışanlarının mesleki etik üzerinde durmadıkları görüşünde. Yazar veya gazetecinin kendi kurallarını kendisinin koyması gerektiği görüşünde olan Baro Konseyi Başkanı Süleyman Dolmacı, KKTC basınında bu tür kurallar konulduğu ve bir iç denetim olduğuna inanmıyor. Dolmacı, her gazeteci ve yazarın kendi istediğini yazdığını iddia ederken, bu yazılanların mesleki etiğin olmadığı ve yazılanları da bir kontrol mekanizmasından geçmediği izlenimi

edindiğini belirtiyor.¹⁸

4.3. Siyasi Partiler

Sivil toplum yelpazesinin siyasal yönünü temsil eden demokratik bir siyasal rejimin olmazsa olmazlarından olan siyasi partiler, yöneten ve denetleyen fonksiyonlarını üstlenerek toplum bütününe önemli bir parçasını oluştururlar.¹⁹

Hükümetler kurarak, yönetici konumu elde eden siyasi partiler ile muhalefette bulunarak denetleyici görevi üstlenen siyasi partiler yaptıkları faaliyetleri ve verdikleri mesajların duyulması için kitle iletişim araçlarına ihtiyaç duyarlar.

Hükümet faaliyetleri her zaman basının en önemli haber kaynağı durumundadır. Bu nedenle iktidarı elinde bulunduran iktidari erk basında yer alan haberlerin doğruluğuna güveniyorsa, yapılan yayınları bir uyarı anlamında değerlendirerek faaliyetlerindeki yanlışları düzeltme yoluna gider. Fakat, basın siyasi partiler gözünde 'güvenilir' durumda değil ise yapılan yayınlarda bir kasıt aranır ve verilen mesajlar yerine ulaşmaz.

Muhalefet partileri de mesajlarının tam olarak yansıtılıp yansıtılmadığını göz önünde bulundurarak basına güven açısından bir tutum belirlerler.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Cumhuriyet Meclisi'nde temsil edilen Ulusal Birlik Partisi (UBP), Demokrat Parti (DP), Toplumcu Kurtuluş Partisi (TKP), Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) ve Milliyetçi Adalet Partisi (MAP) genel başkanları ile yapılan görüşmede siyasi partilerin 'güven' açısından basına bakışları incelenmiştir.

Meclis'te temsilcisi bulunmayan Ulusal Diriliş Partisi (UDP) genel başkanı ve Yurtsever Birlik Hareketi genel sekreteri ile yapılan görüşmede de hem bu partilerin basına 'güven' açısından bakışları hem de iktidarı elinde bulunduranlar ile basın arasındaki ilişkilerin kendilerine yansımaları araştırılmıştır.

¹⁸ Süleyman DOLMACI ile yapılan görüşme, 12 Ağustos 2002, Lefkoşa

¹⁹ Zübeyir G. TOKGÖZ, **Demokratikleşme Sürecinde Siyasi Partiler**, Güne Yayıncılık, Ankara, 1999, s.19

4. 3.1. Meclis'te Temsil Edilen Partiler

KKTC Cumhuriyet Meclisi'nde temsil edilen siyasi parti genel başkanları ile yapılan görüşmelerde ülkede yayınlanan siyasi parti organı olmayan bağımsız günlük gazetelerin belli bir etkinin altında kalarak yayınlarını şekillendirdikleri biçiminde bir ortak görüş ortaya çıktı.

Hükümette bulunan Ulusal Birlik Partisi ve Demokrat Parti genel başkanları basında etkin olan gücün ne olduğu yönündeki düşüncelerini ortaya koymazken, basında yer alan haberlerin veriliş biçimini belirleyen güçten kendilerinin de olumsuz etkilendiğini kaydettiler. UBP Genel Başkanı ve KKTC Başbakanı Derviş Eroğlu, gazetelerden çok gazete yöneticileri ve bazı köşe yazarlarının genelde ferdi yazılar yazdığı ve bir bakan veya makama olan öfkelerin gazete sütunlarına yansıdığını, bunun da basının güvenilirliği konusunda sakıncalı olduğuna dikkat çekti.²⁰ DP Genel Başkanı ve KKTC Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Salih Coşar, bağımsız olarak yayınlanan ve belli bir gücün yönlendirmesinde olduğunu savunduğu gazetelerin, yayınlarında menfaat içinde olunan cephe ile ilgili haberlerin kenara konulduğunu iddia etti²¹

Ana Muhalefet Toplumcu Kurtuluş Partisi (TKP) Genel Başkanı Hüseyin Angolemlî, gazete patronlarının ideolojik görüşleri ve ilişkileri doğrultusunda yayın yaptığını savunurken, Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) Genel Başkanı Mehmet Ali Talat, basının ağırlıklı olarak derin devletin güdümünde olduğunu ifade etti. Talat, bu iddiasının tüm basın organları için geçerli olmadığını belirterek, sağlıklı yayın yapan organlar yanında yarı güdümlü olanlar veya bir kısım idarecisi ve yazarının derin devletin güdümünde olan gazetelerin de olduğunu vurguladı. Muhalefetin sağ partisi olan Milliyetçi Adalet Partisi (MAP) Genel Başkanı Kenan Akın da KKTC'de, UBP-DP hükümetinin devlet olanaklarını kullanarak basında bir baskı eğiliminde olduğunu öne sürerken, Afrika gazetesinin yurt dışındaki belli güçlerden aldığı

²⁰ Derviş EROĞLU ile yapılan görüşme, 18 Mart 2002, Lefkoşa

²¹ Salih COŞAR ile yapılan görüşme, 17 Haziran 2002, Lefkoşa

maddi desteğiyle KKTC'deki mevcut devleti ve değerleri yıkmak amacıyla yayınlarını sürdürdüğünü iddia etti.²²

KKTC'de yayınlanan gazetelerin belli bir gücün etkisi altında olduğu görüşünde olan Meclis'te temsil edilen partiler basında yer alan haberlerin doğruluğuna da tereddütle bakmaktadır. Tüm gazeteler için genelleme yapmaktan kaçınan parti genel başkanları, bazı gazetelerin yayınlarının tamamen yalan ve saptırılmış hedef göstererek yapılmasından dolayı güvenlerinin tam olmadığını belirttiler.

Eroğlu, basına genelde güvendiğini belirtmesine rağmen, bazı köşe yazarları ve gazete yöneticilerinin gerçekleri saptırarak hakarete varan yazılarının güveni sarstığını ifade etti. Coşar ise gazetelerin ön plana çıkardığı konularla ülke ve dünya gündeminin çakışmadığından dolayı manşete çıkan haberlerin ciddi konular olmadığından, onlara şüphe ile baktığını belirtti. Basında partisi ile ilgili çok sayıda yanlış haberler çıktığını keydeden Angolemliler, bunu gözönüne aldığında gazetelerde yanıltıcı haberler olduğundan, çıkan her haberin doğruluğuna güvenmediğini ifade etti. Talat ise basında çıkan haberlere neden güvenmediğini şöyle ifade etti: *"Basında okuduğum haberleri tecrübelerimden dolayı doğrulamayı tercih ederim. Daha önce benimle ilgili ve başkalarıyla ilgili doğru olmayan haberlere rastladığımdan böyle bir yöntemi tercih ettim. Bunun dışında ise bazı gazetelerin haberleri tamamen psikolojik savaş ürünü olduğundan, bu basının tüm haberlerinin doğruluğuna kesinlikle güvenmem"*²³

4.3.1.1. Siyasi Ortam ve Basın Özgürlüğü

Hükümette bulunan sağ partiler, KKTC'deki mevcut siyasi ortamın basın özgürlüğünün işleyişini etkilemediğini savunurken, muhalefette bulunan sol partiler ise ülkede, demokrasi sorunu yaşandığından dolayı siyasal ortamın basında yer alan haberlere müdahaleci bir yapı oluşturduğu ve doğru bilgiye ulaşmakta zorluk

²² Kenan AKIN ile yapılan görüşme, 5 Şubat 2002, Lfkoşa

²³ Mehmet Ali TALAT ile yapılan görüşme, 7 Şubat 2002, Lefkoşa

çıkarıldığını ileri sürdüler. KKTC’de bir demokrasi ve sivilleşme sorunu yaşandığından, basının doğru haber vermesini sağlayacak ortam olmadığını savunan Angolemliler, basın üzerindeki baskıların zaman zaman tehdit seviyesine ulaştığını ileri sürmektedir.²⁴ Basın özgürlüğünü direkt olarak engelleme yerine, dolaylı müdahale yönetimi uygulandığını ve bunun devlet ajansı ile verilen haberlere yansıdığını ifade eden Mehmet Ali Talat, para gücü ile bir kısım firmaların basına doğrudan müdahale ettiği ve çoksesliliğin engellenmeye çalışıldığını kaydetti.

Meclis’te yer alan partiler arasından Ulusal Birlik Partisi dışındaki partiler basının tam olarak gündemlerini yansıtmadığından yakınsalar bile bu konuda kendilerine bir kasıt uygulandığını düşünmemektedirler.

Demokrat Parti Genel Başkanı Salih Coşar ve Toplumcu Kurtuluş Partisi Genel Başkanı Hüseyin Angolemliler, gazetelerde partileri ile ilgili haberlerin geniş bir şekilde yer almamasının basın ile haber ulaştırma konusundaki bağlantılarının zayıf olmasından kaynaklandığını kabullenmektedirler. Cumhuriyetçi Türk Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Talat da devlet kontrolünde olduğunu iddia ettiği basın organlarının kendilerine sansür uygulamasına rağmen basının tümünden şikayetçi olmadığını ifade etti.

4.3.2. Meclis’te Temsil Edilmeyen Partiler

Cumhuriyet Meclisi’nde temsil edilmeyen partilerden belli bir sürekliliği olan Ulusal Diriliş Partisi (UDP) ve Yurtsever Birlik Hareketi (YBH), de güvenilirlik açısından basından şikayetçi. UDP Genel Başkanı Enver Emin, bazı önemli konularda yazılan haberlerin daha sonra yalan olduğunun ortaya çıkmasının basına ‘güven’ açısından tereddütle bakılmasına yol açtığını belirtirken, YBH Genel Sekreteri İzzet İzcan da özellikle kendi demeçlerin bazı gazetelerde çarpıtılarak yayınlandığını gözlemlediklerini, diğer çok sayıda haberin de aynı şekilde yansıtıldığı düşüncesinde olduğunu ifade etti.

²⁴ Hüseyin ANGOLEMLİ ile yapılan görüşme, 11 Şubat 2002, Lefkoşa

Ulusal Diriliş Partisi (UDP) Genel Başkanı Enver Emin de buna yakın bir ifadeyle tüm gazetelerin iktidarın etkisi altında olduğunu savunur. Basının kaçınıcı kuvvet olduğu kadar, kuvvetini kimin adına kullanacağı da önemlidir. Bağlı bulunduğu siyasi erkin veya kendi siyasi görüşünü temsil edenin de içinde bulunduğu belli bir çıkar grubunun gücü durumuna gelen basın organları; yasama, yürütme ve yargıyı halk adına değil, yönetimi elinde bulunduran siyasi zümre adına denetler.²⁵ Yurtsever Birlik Hareketi Genel Sekreteri İzzet İzcan ise bazı gazetelerin, belli kişilerin kontrolünde olduğu tesbitini yapar. Bağlı bulundukları kişiler doğrultusunda yayın yapan gazetelerin, doğru olmayan haberler yayınlandığını ileri süren İzzet İzcan, bu gazetelerin ahlak sınırlarını aşacak düzeyde bireylere yönelik karalama kampanyası yürüttüklerini de savunur.²⁶

Meclis'te temsil edilmeyen partiler ülkedeki siyasal ortamın, basın organları üzerinde kontrol mekanizmasının kurulması ortamı yarattığı ve iktidarın da bunu kendi lehine kullandığını iddia ettiler. Enver Emin, basının bu duruma düşmesinin altında, ülkedeki siyasal sistemin çökmesi ve tüm gücün iktidarın elinde olmasından kaynaklandığını savundu. Ülkede, demokrasi sorunu yaşandığını kaydeden İzzet İzcan ise, siyasi yapı ve mevcut yasalardan dolayı basın özgürlüğünün tam işlemediğini ileri sürdü.

Meclis'te temsil edilen partiler gibi UDP ile YBH da basının gündemlerini yansıtmadığından yakınıyorlar. Enver Emin, partisi UDP'nin ortaya koyduğu görüşleri iktidara yakın gazetelerin yansıtmadığını ve Meclis dışında olmanın acısını çektikleri inancında. İzzet İzcan ise partisinin, hem meclis dışı hem de sistem dışı bir muhalefet yaptığından, görüşlerinin basında yer bulmadığından yakındı.

²⁵ Enver EMİN ile yapılan görüşme, 6 Haziran 2002, Lefkoşa

²⁶ İzzet İZCAN ile yapılan görüşme, 19 Nisan 2002, Lefkoşa

4.4. Akademik Çevreler

Basında güven konusunu oluşturan etkenler ve bunun güveni ne şekilde etkilediği, basın ile siyaset ilişkileri ve özdenetim konuları ile bu konuların Kuzey Kıbrıs'taki görünümü, akademisyenlerle de görüşülerek irdelendi.

Konuların çok boyutluluğu nedeniyle akademisyenler olarak sadece iletişim bilimi uzmanları değil, siyasal bilimler uzmanları da görüşülmüştür. Prof. Dr. Levent Köker, Prof. Dr. Yıldırım Uler, Doç. Dr. Eser Köker, Doç. Dr. Sevda Alankuş ve Ali Bizden ile yapılan görüşmelerden önemli bilimsel yaklaşımlar ortaya çıkarıldı.

4.4.1. İletişim Bilimleri Uzmanları

Öncelikle basınla ilgili konularda doğrudan ilgili olan iletişim bilimleri uzmanlarının yaklaşımlarını saptamak gerekir. Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi Doc. Dr. Sevda Alankuş ile Yakın Doğu Üniversitesi (YDÜ) İletişim Fakültesi Öğretim Görevlisi Ali Bizden'in basına güvenilirlik kazandıran etkenlerle ortaya koydukları şartları şu şekilde sıralamak mümkün:

- a. Okuyucu, haberlerin objektif verildiğini düşünmelidir.
- b. Gazetelerin mülkiyet yapısı: Mülkiyet yapısının piyasa koşullarında biçimlenmesiyle bağlantılı siyasetten ayrılması ve çalışanların profesyonelliğe bağlantılıdır.
- c. Okuyucu bir gazeteyi okuduktan sonra ikinci bir gazeteyi okuma ihtiyacı hissetmemeli.
- d. Haber başlıkları: Başlıklar bazen öyle abartılıyor ki içeriği okunduğunda başlığın yazı ile bağlantısı olmadığı görülmektedir.

Kıbrıs Türk gazeteleri, ağırlıklı olarak siyasi parti organlarıdır. Bağlı bulundukları siyasi partilerin politikaları doğrultusunda yayın yaptıkları için bu tür gazetelerin yayınlarına güven duyulması mümkün değildir. Bağımsız gazeteler de

Kıbrıs sorunu dışında bağımsız olduklarını vurgularlar. Fakat, bağımsız gazetelerin de nerelerde durduğu konusunda insanların kafasında çeşitli soru işaretleri var. Bu nedenle KKTC basının siyasi mülkiyet ile iç içe olduğu tesbiti ağır basar.²⁷

Kıbrıs'ta basının ortaya çıkışı incelendiğinde, gazetelerde siyasi kontrolün hakim olduğunun görüldüğüne dikkat çeken Sevda Alankuş, KKTC'nin özel konumu gereği basının hassas dengeler üzerinde yayın yaptığı ve Kıbrıs sorununa bağlı olarak siyasi haberlerin çoğunluğu aynı paralellik doğrultusunda işlendiğini belirtti.²⁸

İletişim uzmanı akademisyenler, Kıbrıs Türk basınının bir özdenetim sorunu yaşadığı yönünde de görüş ortaya koydular. Özdenetim sorununu, basında bir özdenetim mekanizmasının bulunmamasına bağlayan Sevda Alankuş, bu nedenle bazı gazetelerin sınır tanımaz anlayışla kişi hak ve özgürlüklerine saldırmayı sürdürdüklerini belirtti.²⁹

Gazeteler ve basın yöneticileri bazı değerler konusunda kendilerini denetlerler. Bir takım hususlar konusunda kısıtlamalar getirirler. Bu uygulama özdenetimden çok oto-sansürdür. Özdenetimde önemli olan meslek ilkeleri ve ahlakın korunmasıdır. Bu kurumsal bir güç tarafından yapılır. KKTC'de ise 'milli davaya, ulusal değerlere zarar gelmesin' düşüncesiyle siyasi konularda taviz vermemek için basın çalışanlarına uygulanan sınırlamalar özdenetim değil, oto-sansürdür.³⁰

4.4.2. Siyasal Bilimler Uzmanları

Basının yapısı ve verilen haberlerin güvenilirliği konusunda görüştüğümüz Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Eser Köker değişik bir yaklaşımla, Kıbrıs Türk basınının dünya örneklerine göre daha olumlu bir çizgide bulunduğunun altını çizdi.

²⁷ Ali BİZDEN ile yapılan görüşme, 25 Haziran 2002, Lefkoşa

²⁸ Sevda ALANKUŞ ile yapılan görüşme, 5 Mart 2002, Gazimağusa

²⁹ A.g.g.

³⁰ Ali BİZDEN

“İyi bir gazete okuyucusuyum ama basına güvenmiyorum” diyen Siyasal İletişimci Eser Köker gerekçesini de şöyle açıkladı:

“Gazeteler belirli bir insan grubu tarafından çıkarılıyor. Onlar, toplum içinde egemen toplumsal sınıf yanında yer alırlar. Milletvekili olan onlar, sermaye sahibi onlar, toplum içinde entellektüel idareyi elinde bulunduran onlar. Bu tür gruplarla, bu tür istişare içinde bulunan basının, özerk veya bağımsız olmadığını gördüğümünden her zaman mesafeli olmuşumdur. Her zaman haberlerin doğruluğu konusunda tereddütte oldum. Arkasında ne var bu haberlerin diye düşündüm. Haberlerin alt metinlerini incelediğim zaman bilgilerini tazeliyorum.”

Tesbitlerinin daha çok Türkiye basını için geçerli olduğunu fakat KKTC basınında da hızlı bir başkalaşmanın söz konusu olduğundan tehlike sinyallerinin yansıdığına dikkat çeken Eser Köker, Kıbrıs Türk basınına güvenilir bulunduğunu söylüyor ve şöyle ekliyor:

“Kıbrıs Türk basınında, sermayenin ağırlığı yerine gazetelerin siyasi kimliği ön plana çıkmaktadır. Politik gazetecilik; yani eğlendirmekten çok, hayatın içinde olması etkileyicidir. Siyasi kutuplaşmanın dengesinde olan KKTC basınında haberleri daha güvenilir buluyorum. Magazinleşme girdiği zaman siyasi bağlantı daha da kopuyor. Kıbrıs’ta bu görüntü şimdilik yok...”

Güvenirlilik konusunda gazetelerin diğer kitle iletişim araçlarına göre daha güvenilir olduğunu savunan Köker, radyo ve TV’de kamu yayıncılığı yapması gereken kurumun resmi yayıncılık yaptığını, özel yayıncılığın da eğlendirmeye yönelik bir amacı olduğundan özel ve kamusal yayıncılığın gazete ve dergilere kaldığını ifade etti.

Basında farklı düşüncelere ulaşma imkanının hâlâ mevcut olduğunu ve bu nedenle basının daha etkili, daha akla dayalı ve hâlâ kamu yayıncılığı yaptığına dikkat çeken Köker, KKTC’deki basının belli bir gücün etkisinde olduğunu belirterek, bunun gerekçelerini şöyle aktarıyor:

“Zaten belli güçlerin etkisinde olmayan ‘basın’ olamaz. Bu güçler ne kadar çeşitli, ne kadar birbirinden ayrılıyor ve ne kadar çok insan tarafından besleniyorlar. Önemli olan budur. Gazeteler hayır için değil, belli bir politik gücün düşüncelerini

anlatıp, duyurabilmek için çıkıyorlar. KKTC'de sermaye ve merkezi yönetim pek güçlü değil, o yüzden politik olarak, insanlar kendilerine daha yakındır. Gerçek 'sol' denilen düşünce ortamı hâlâ var, yani tartışmaya açık bir ortam mevcuttur. KKTC'de insanların gazeteyi bir alma nedenleri var; eğlenmek için veya vakit geçirmek için almıyorlar. Yayınlar, dünya basınına göre daha güvenilir. Mevcut iktidar düşüncelerinin dışındaki görüşleri ifade eden basının da mevcut olması ülkeye bir avantaj sağlar.”³¹

4.4.3. Hukuk Bilimleri Uzmanları

Basına güvenirlilik kazandıran etkenler, KKTC basınının yapısı ve basın özgürlüğünü kullanma açısından konumu, Yakın Doğu Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Levent Köker ve Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yıldırım Uler ile yapılan görüşmelerde irdelendi.

Kaybetmenin kolay, fakat; kazanma, hele de kaybedilmiş bir güveni kazanmanın zor olduğundan, hassas dengeler üzerinde yayın yapması gereken basında okurun güvenini yitirmemesi için belli noktaların yayın politikasının ana çerçevesini oluşturması gerektiği tesbitini yapan hukuk bilimi uzmanlarına göre ise basına güvenirlilik kazandıran etkenler şöyle:

- a. İletişimi sağaması ve aracılık etmesi
- b. Hadiseleri doğru olarak vermesi
- c. Kamusal haberleri betimleyici şekilde vermekle yetinmeyerek kamuoyu oluşturacak şekilde konunun yorumlanması
- d. Yayınlarında tutarlı olması
- e. Yorumların, gerçekler üzerine yapılması

KKTC basını, Türkiye basını ile kıyaslayan hukukçular gazetelerde çıkan haberlerin daha güvenilir olduğu ve sansasyon hebere pek başvurulmadığının altını çizdiler. Levent Köker, KKTC basınının Türkiye'deki örneklerine nazaran daha objektif haber vererek, kamusal olaylara daha fazla eğildiğine dikkat çekti.

³¹ Eser KÖKER ile yapılan görüşme, 24 Mayıs 2002, Lefkoşa

Siyasiler ve sendikacıların tam tersine hukukçular, KKTC basının belli bir gücün etkisi altında olmadığı ve en yakın örnek olan Türkiye basınına göre çok daha seviyeli yayın yaptığı görüşünü ortaya koydular. KKTC'deki yetişkin insanlarda iyi derecede yurttaşlık bilinci olduğundan halk, kendi düşüncelerini söyleme, ifade etme ve kanaat toplama, koyma açısından iyidir. Kamusal meselelerdeki bilinç düzeyi yüksektir. Bu bilinç düzeyine sahip kitle içerisinde basının yönlendirmesi zor olur. Bu nedenle KKTC basınının, belli bir gücün isteği doğrultusunda kamuoyu oluşturmaya sevk ederek, halkı siyasi düşünce altına sokabilme ihtimali fazla değildir.³² KKTC halkının yapısı gereği basını etkisi altına alacak muhtemel bir gücün isteğine ulaşamayacağından böyle bir oluşumun pek görülmediğini savunan Levent Köker, KKTC'de siyasi parti gazeteleri yanında, herhangi bir partiye bağlı olmadan belli bir siyasi görüş doğrultusunda yayın yapan gazeteler bulunmasına rağmen aşırı bir sansasyon arayışı içinde olunmadığını vurguladı. Dünyadaki örneklerine nazaran ekonomisinin küçük ölçekli olmasından dolayı, KKTC basınının sermayenin kontrolüne girmemesini bir avantaj olarak değerlendiren. Yıldırım Uler, gazetelerin siyasi boyutlu olduğundan, sadece sahipleri olan siyasi partilerin etkisi altında olduklarını ifade etti.³³ Levent Köker, devlet yönetimini elinde bulunduranların, bu makamlara halk oyuyla geldiklerinden, yurttaşların önüne çıkıp mesajlarını iletme düşüncelerinin doğal ve demokrasinin bir gereği olduğunun altını çizerek; bunun, basını etki altına alma girişimi olarak algılanmasının yanlış olduğunu dile getirdi.

Dünyadaki çağdaş demokrasinin var olduğu ülkelere paralel olarak KKTC basınının da basın özgürlüğünü çok iyi şekilde kullandığı değerlendirmesini yapan hukukçular, basın özgürlüğünün de belli sınırları olduğu ve dengeleri korumak açısından, kamusal ön planda tutularak ve özel hayatın gizliliği gibi konularda sınırın konulmasından yana görüş bildirdiler. Kurulu düzene muhalefet eden ve bu muhalefeti sert bir şekilde yapmayı tercih eden dünyanın Avrupa gazetesi bugünün Afrika gazetesi aleyhine açılan davalar, verilen cezalar, bu fikirlerin kamuya açık bir şekilde engellenmesi sağlanamamıştır. Sonuç itibarıyla en sert muhalefetin yapıldığı

³² Levent KÖKER ile yapılan görüşme, 15 Mayıs 2002, Lefkoşa

³³ Yıldırım ULER ile yapılan görüşme, 24 Mayıs 2002, Lefkoşa

basın organlarından, bu muhalefete en sert karşılık verildiği yayın organlarına kadar çok geniş yelpazade bir yayın hayatı bulunmaktadır.³⁴

³⁴ Levent KÖKER

5. OKUYUCU EĞİLİMLERİ

Gazeteci-devlet-patron-okuyucu dörtlüsünün en sessiz, edilgen, en belirsiz ve tanımı en güç yapılan, özellikleri en az bilinen ayağı okuyucudur. Binlerce, onbinlerce hatta bazı gazeteler için yüzbinlerce kişi olarak ifade edilen okuyucu ancak genel nitelikleriyle bilinmektedir.¹ Bu yönde kapalı olan pencereyi biraz olsun aralayıp okuyucunun telep ve düşüncelerini öğrenebilmek için yapılan çalışmalarda okuyucuların belirgin özellikleri ancak tartışabilmektedir.

KKTC'de cinsiyeti, eğitim durumu, yaşı ve yaşam biçimleri gözönüne alınarak, örnek 100 kişi arasında yapılan anket çalışmasında okuyucu eğilimleriyle ilgili bazı veriler ortaya çıkarılmıştır. Araştırma sonuçları okuyucunun, gazetelerin yayınlarından genel olarak memnun olmadığını göstermektedir. Halkın büyük bir bölümü güne gazete okuyarak başladığını belirtmesine rağmen, şikayetler de küçümsenmeyecek boyutlardadır.

KKTC'de yapılan araştırmada okuyucunun dünyadaki benzer araştırmalarda çıkan sonuçlarla kıyaslandığında, hanüz magazinleşmiş gazete içeriklerini tercih etmediği saptandı. Okuyucu, hâlâ en fazla günlük rutin olaylar, siyasi, ekonomi ve spor haberleri için gazete okumaktadır.

Türkiye'de bir basın kuruluşunun yaptığı araştırmada, okuyucunun magazin, sosyete ve cemiyet haberlerine ilgi gösterdiği ortaya çıktı. İkinci sırayı da futbol haberleri almaktadır. Politika ve ülke gündemiyle ilgili haberler ise sıralamanın en alt bölümünü oluşturuyor.²

5. 1. Haber Kaynakları Arasında Basının Yeri

İnsan hayatının vazgeçilmez olgularından olan kitle iletişim araçları haber alma kaynakları açısından, günün ilk saatlerinden itibaren ayrılmaz bir parçamız

¹ Ali Tartanoğlu, Baskın Basın'ın Mı?, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara, 1994, s.50

² Tevfik Güngör, Halkımız Magazin Haberini İstiyor, Dünya Gazetesi, 14 Mayıs 2001, s.13

oluyor. Günümüzde, gazete okumak öyle bir alışkanlık haline geldi ki; insanlar her sabah, otomatik olarak gazete almaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri(ABD)'de halkın yarıya yakını gazete okumayı tercih ederken, yalnızca yüzde 20'si bilgilenme ihtiyacını gazetelerden karşılamaktadır.³ Doğu Akdeniz Üniversitesi(DAÜ) Kadın Araştırmaları ve Eğitimi Merkezi'nin, kadınlarla ilgili düzenlediği ankette KKTC'de kadınların yüzde 46'sının her gün en az bir gazete okuduğu ortaya çıktı. Kadınların okudukları gazetelere bakıldığında KKTC gazeteleri yerine daha çok Türkiye gazeteleri tercih ediliyor.⁴

KKTC halkının yüzde 83'ü, sabahleyin kalktığı anda bir gazete alarak dünyada olup bitenlerden haberdar olma ihtiyacı hissediyor. Ortaokul mezunların genel ortalamasının üzerinde yüzde 92'si sabahleyin ilk olarak gazete okuma ihtiyacı duyarken, lisansüstü eğitim alanların ise yüzde 38'inin, sabahleyin gazete okuma isteği duymadığı görülmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, dünyada olduğu gibi halkın haber alma kaynaklarında, televizyon ön sırayı almaktadır. Halkın yüzde 65'i ülkede ve dünyada olup bitenleri televizyondan takip ediyor. (Tablo 1) Ortaokul mezunlarının yüzde 77'sinin haber alma kaynağı televizyon iken, lisansüstü eğitim alanlarda bu oran yüzde 50'ye düşmektedir. (Tablo 2) İlçe merkezlerinde oturanlar, kırsal kesimlerde oturanlara göre daha fazla televizyona yönelmektedirler. (Tablo 3)

Kadınların erkeklere nazaran televizyona karşı olan ilgileri arasındaki fark, yüzde yirmileri bulmaktadır. Kadınların, yüzde 74'ü haberleri televizyondan takip ederken, erkeklerin yüzde 59'u da bu yöntemle bilgi almaktadır. (Tablo 4) Çıkan sonuçta erkekler, kadınlara göre daha fazla gazete okumaktadır. Kadınların sadece yüzde 19'u haberleri gazetelerden takip ederken, bu oran, erkeklerde yüzde 31'e çıkmaktadır. Eğitim durumlarına göre dünyada olup bitenlerin nasıl öğrenildiğine bakıldığında ise ortaya ilginç bir tablo çıkmaktadır. Üniversite mezunlarının yüzde 21'i haberleri gazeteden okuyarak en fazla bilgi alan grubu oluştururken, lisansüstü

³ Emir Turam, Medyanın Siyasi Hayata Etkileri, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1994, s.45

⁴ Kıbrıs Gazetesi, 12 Mart 2002, s.12

eğitim alanların yüzde 31'i KKTC ve dünyada olup bitenleri gazete okuyarak takip etmektedir.

Kırsal kesimlerde oturanların yüzde 36'sı bilgi alma ihtiyaçlarını gazete okuyarak sağlarken, ilçe merkezlerinde oturanların yüzde 16'sı çevresi ve dünyada olup bitenleri gazete okuyarak takip etmektedir. Dünyada olup bitenleri gazetelerden en fazla takip eden kesimi gençler oluşturmaktadır. 18-35 yaş grubundakilerin yüzde 26'sının haber alma kaynaklarını gazeteler oluşturmaktadır. (Tablo 5)

Halkın dörtte biri, çevresinde olup bitenleri gazete okuyarak öğrenirken, radyoyu tercih edenlerin oranı ise yüzde 3. Kitle iletişim araçlarının insan hayatına girmeden önce en iyi haber kaynağı olan yüzyüze iletişimin önemi azalmış olsa da günümüzde bazı kişilerce tercih edilmektedir. Yapılan ankette halkın yüzde 7'si hayatında olup bitenleri öğrenmek için kitle iletişim araçları yerine arkadaş sohbetlerini tercih etmektedir.

Kitle iletişim araçlarının çeşitliliği ve etkinliğinin artması okuyucuyu, gerçek gündemi anlamak için tek kaynağa bağlamamaktadır. İletişim araçlarının yaygınlığı yanında, verilen haberlerin gerçek gündemi tam olarak yansıtmaması, haberlerin gerçek boyutta verilmemesi vb. sebepler okuyucuyu birden fazla kitle iletişim aracını takip etmeye yöneltmiştir. KKTC'deki gazete okuyucusunun yüzde 81'i gerçek gündemi anlamak için gazete, radyo ve televizyonu birlikte takip etmektedir. Okuyucunun yüzde 19'u için ise gerçek gündemi anlamak için, gazete okumak yeterlidir. Bu türden bir eğilim içinde olan okuyucunun yüzde 6'sı, tek bir gazete ile gündemi anladığını kayderken, okuyucuların yüzde 13'ü de gündemi anlamak için birden fazla gazete okuma ihtiyacı hissetmektedir.

Halkın büyük bir bölümü ülkede ve dünyada oluşan gündemi, birden çok kitle iletişim aracını kullanarak takip etmektedir. Vatandaşların yüzde 81'i gerçek gündemi anlamak için gazete yanında radyo ve TV'yi de takip etme ihtiyacı hissetmektedir. 50 yaş üzerindekiilerin yüzde 100'ü gün içerisinde gazete, radyo ve TV'yi takip ederek gerçek gündem hakkında bilgi sahibi olabileceklerine inanırlar. Lise mezunlarının yüzde 85'i tüm kitle iletişim araçlarını kullanırken, ilkokul

TABLO 5: KKTCD'E OKUYUCUNUN YAŞA GÖRE GAZETİLERİNE İBAKISI

[illegible]

mezunları ve lisansüstü eğitim alanlar, gerçek gündemi anlamak için bir gazeteyle yetinmiyor.

5. 2. Okuyucunun Gazete Okuma Alışkanlığı ve Öncelikleri

Birbirinden farklı yayın politikaları ile her gün okuyucunun karşısına çıkan KKTC'deki 10 gazete, daha çok günlük rutin haberleri nedeniyle takip ediliyor. Okuyucunun yüzde 37'si gazetelerde günlük rutin haberlere daha çok önem verilirken, yüzde 21'i de siyasi gelişmelerle ilgili haberleri takip ediyor. Ülkenin ekonomik darboğaz içinde olması, ekonomik gelişme ve göstergelerin değişkenliği, gazetelerin ekonomi haberlerinin, halkın yüzde 17'si tarafından öncelikli takip edilmesini sağladı. Okuyucuların yüzde 12'si okudukları gazetelerde spor haberlerini takip ederken, yüzde 6'sı köşe yazarlarını, yüzde 4'ü magazin haberlerini ve yüzde 3'ü de reklam ve ilanları öncelikli olarak takip etmektedirler.

Kıbrıs Türk Gazeteciler Cemiyeti'nin yaptığı kamuoyu araştırmasında okurların yüzde 65.7'si köşe yazarlarını okumadığı yönünde görüş belirtti.⁵

Üniversite mezunları, kadınlar ve orta yaşlılar gazete okurken, günlük rutin haberler üzerinde diğer gruplara göre daha fazla durmaktadırlar. Üniversite mezunlarının yüzde 57'si gazete okurken günlük rutin haberleri daha çok takip etmektedir. Kadınların yüzde 46'sı, 36-50 yaş grubunda olanların yüzde 42'si ise gazetelerde aynı tür haberlere ağırlık vermektedir. Lisansüstü eğitim alanlar ve 40 yaş üzerindeki okuyucular gazetelerde siyasi gelişmeleri daha çok takip etmektedirler. Lisansüstü eğitim görenlerin yüzde 38'i, 50 yaş üzerindeki kesimin yüzde 33'ü gazetelerdeki siyasi gelişmelerle ilgili haberlere ağırlık vermektedir.

Ekonomik gelişmeler en fazla ortaokul mezunlarının ilgisini çekmektedir. Bu kıstasa dahil olanların yüzde 46'sı gazete okurken en fazla ekonomik gelişmelerle

⁵ www.turkkibris.net/ayrinti2.htm, "Gazeteciler Cemiyeti Kamuoyu Yoklaması", 14 Mart 2002

ilgili haberleri takip etmektedir. 50 yaş üzerinde olanların da yüzde 22'si bu yönde bir eğilim içindedirler. Üniversite mezunları ekonomik gelişmelerle ilgili haberleri gazetelerden takip etmiyor.

Eğitim durumlarına göre sınıfladığımızda lise ve üniversite mezunları gazetelerdeki köşe yazarlarını takip ederken, ilkokul mezunları ile lisansüstü eğitim alanların gazete okurken köşe yazarlarını takip etmek öncelikleri arasında yer almaz. 50 yaş üzerinde olanların yüzde 11'i gazete okurken, köşe yazarlarını öncelikli takip etmektedirler.

Gazetelerdeki reklam ve ilanlar gençler, ortaokul mezunları, ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin ilgisini daha çok çekmektedir.

İlkokul mezunları, kırsal kesimlerde yaşayanlar, kadınlar ve gençler ise gazete okurken magazin haberlerine daha fazla özen göstermektedirler.

Spor haberleri de gazetelerde ilgiyle en fazla takip edilen bölümler arasında yer almaktadır. Kırsal kesimlerde yaşayanların yüzde 20'si, gençlerin yüzde 17'si, erkeklerin de yüzde 23'ü ise, spor haberleri gazetelerde en fazla takip ettikleri haber çeşitidir.

5. 3. Okuyucunun Gazete İçeriğine Bakışı

İyi bir okuyucu, takip ettiği gazetenin tarafsızlık gütnmesini ve manşet haberlerinin gerçek gündemi tam anlamıyla yansıtmalarını ister. Gazetelerde yer alan manşet haberlerin içeriği, ülke gündemini yansıtmayı yansıtmadığı ve siyasi güçlerle ilgili haberler, okuyucunun basın organlarına bakış açısını etkilemektedir.

Okuyucunun gazete yayınlarına bakış açısını, manşet haberleri değerlendirme şekillerine, gazetelerin gündemi yansıtmayı biçimleri ve gazete yayınlarının siyasi otoritelere yaklaşımında nasıl etkili olduğuna bakarak inceleyeceğiz.

5. 3. 1. Manşet

KKTC'deki gazete okuyucusunun, yüzde 20'si ülkede yayınlanan gazetelerin manşet haberlerinde her zaman gerçek gündemi yansıttığına inanıyor. Okuyucunun beşte biri, gazetesinde çıkan haberin öncelikleri yansıttığına güvenirken, okuyucunun yüzde 40'ı ise gazetelerde yer alan manşetlerin, her zaman olmasa bile, çoğu zaman gerçek gündemi yansıttığı düşüncesindedir. Yüzde 35 oranındaki okuyucu da bazen, yüzde 4'lük okuyucu kitlesi ise çok seyrek olarak manşet haberlerin gerçek gündemi yansıttığı inancındadır.

Manşet haberlerin gerçek gündemi yansıtmadığı kanısı, gazetelerin 'güvenirlilik' açısından karşılaştığı en büyük tehlikelerden biridir. Ancak KKTC okuyucusunun yüzde 1'i, manşet haberlerin hiçbir zaman gerçek gündemi yansıtmadığı inancını taşıyor.

Ortaokul mezunları, gençler ve erkekler, manşette yer alan haberlerin gerçek gündemi yansıttığına daha fazla inanmaktadırlar. 18-45 yaş grubuna dahil olanların yüzde 23'ü, erkeklerin yüzde 27'si ve ortaokul mezunlarının da yüzde 31'i gazete manşetlerinin her zaman gerçek gündemi yansıttığı kanaatindedir.

5. 3. 2. Gündem Saptırma Eğilimi

Siyasi veya ticari bir gücün etkisinde olan basın organları; ülke gündemi, dayandıkları gücün çıkarına uygun seyretmediği dönemlerde, önemli gelişmeleri ya görmezlikten gelip gazetelerinde işlemezler, ya da ülke gündeminde olan haberleri iç sayfalara sıkıştırarak gündemde daha fazla kalmasını önlemeye çalışırlar. Böyle durumlarda gazeteler manşetlerine gündem dışında bir konuyu çekerek, yeni bir gündem yaratarak, mevcut gündemi söndürme eğilimi taşırlar.

KKTC okuyucusunun yüzde 10'u Kıbrıs Türk basınının gerçek gündemi saptırmak için her zaman çaba harcadığına inanıyor. Yüzde 24 oranındaki okuyucu kesimi ise her zaman değilse bile gazetelerin çoğu zaman böyle bir eğilim içinde oldukları kanısında. Okuyucu kitlesinin büyük bir çoğunluğu ise gazetelerin bazen

gündemi saptırma eğiliminde oldukları düşüncesindedir. Okuyucuların yüzde 59'u bu düşüncüyü taşıırken, yüzde 7'lik okuyucu kesimi de basının hiçbir zaman gündemi saptırma çabasına girmedığı inancını taşıyor.

İlkokul mezunları, kırsal kesimde yaşayanlar, 50 yaş üzerinde olanlar ve erkekler, Kıbrıs Türk basınının her zaman gündem saptırmak için çaba sarfettiği düşüncesini taşımaktadır. 50 yaş üzerinde olanların yüzde 33'ü, ilkokul mezunlarının da yüzde 23'ü, basının her zaman gündem saptırma eğiliminde olduğu düşüncesi taşıırken, lisansüstü eğitim alanlar basının her zaman böyle bir çaba içinde olduğuna inanmıyor.

5. 3. 3. Siyasi Güçlerle İlgili Haberler

Kamuoyunun gündemini belirleyen ve değiştiren bir güce sahip basın, güvenilir haber kaynakları ve haberinin inandırıcı olması durumunda; haber, okuyucunun siyasal düşüncelerinin şekillenmesine önemli bir yer alır.⁶

Devlet organları, hükümetler ve siyasiler, gazetecilerin değişmez öncelikli haber kaynaklarıdır. Gazetelerde yer alan haberlerin yoğunluğu devlet ve hükümet yönetimini elinde bulunduranların faaliyetleri, olumlu veya olumsuz açıdan işlenmektedir. Köşe yazılarının içeriği ise, Kıbrıs sorunu ve siyasi konularda yoğunlaşmıştır. Siyasi güçlerle ilgili yayınlar okurların mensubu olduğu siyasi parti, saygı duyduğu veya benimsemediği bir siyasiye karşı olan görüşlerinin değişmesinde de etken olmaktadır.

KKTC basınında siyasi iradelerle ilgili çıkan haberler; okurların yüzde 30'unun, o siyasi güce bakışlarında ve ilişkilerinde hiçbir şekilde etkili olmazken, okuyucuların yüzde 70'inin üzerinde ise çeşitli oranlarda etkili olmaktadır. Okuyucunun yüzde 5'i siyasi güçlerle olan ilişkisini basında yer alan haberlere göre şekillendiriyor. Yüzde 23 oranındaki okuyucunun bakış açılarında ise çoğu zaman siyasi iradelerle ilgili çıkan haberler, etkili olurken, ülke halkının yarıya yakını, yani yüzde 42'sinin düşünceleri 'bazen' basının etkisinde kalarak şekillendirmektedir.

⁶ Erkan Yüksel, Medyanın Gündem Belirleme Gücü, Çizgi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2001, s.115

Siyasi iradelerle ilgili basında yer alan haberler, ilkokul mezunları, üniversite üstü eğitim alanlar ve yaşlı kesimin o güçlere bakış açısında her zaman etkili olmamaktadır. Basında yer alan haberler, lisansüstü eğitim alanların yüzde 62'sinde, 50 yaş üzerinde olanların da yüzde 44'ü siyasi bakışları açısından, basından hiç etkilenmiyor. Basında yer alan haberler, en çok kırsal kesimde yaşayanların ve lise mezunlarının siyasi düşüncelerinde etkili olmaktadır.

5. 4. Dış Güçlerin Basındaki Etkinliği

Basın, hiçbir zaman kendi başına bağımsız bir olgu olamamıştır. Siyasi veya ekonomik güçler her zaman basında kontrolü ele geçirmek için yarışmışlardır. 2000'li yıllara gelindiğinde dünyada sermayenin basında etkinliği artarken, KKTC'de siyasi bağımlılık hâlâ ağırlığını korumaktadır.

Gazetelerin bağımsızlığı, iletişim özgürlüğü açısından karşılaştıkları engeller, haberleri olumsuz etkiliyor ve okuyucuya doğru bilgi ulaştırılamıyor. Basının okuyucuya güvenilir haber ulaştırmasında karşılaştığı engeller, dışa karşı bağımlık, habere ulaşma yolunda karşılaşılan zorluklar yanında siyasi gazetelerin durumuna da bağlıdır. Bu noktada okuyucunun geleceğe dönük olarak basının durumu ile ilgili düşünceleri karşılaşılabilecek tehlikelere ışık tutmaktadır.

5. 4. 1. Bağımlılık Açısından

Demokrasinin tam olarak yerleşmediği ülkelerde basın üzerinde bir devlet kontrolü söz konusu iken, demokratik geleneklere sahip basının içeriği üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Dünya basınında bugün en büyük tehlike olarak görülen tekelleşme, KKTC'de de kısmen kendini göstermektedir.

KKTC'de basın üzerinde her zaman bir siyasi kontrol var olmuştur. Basında yer alan haberlerde bir devletin hakimiyeti söz konusudur. Ekonomik açıdan kendi ayaklarının üzerinde duramayan basın organları, haberlerini devlet ajansından temin ettiklerinden, okuyucunun önüne gelen haberler devlet iradesi veya hükümeti elinde

Haberleşme özgürlüğü ve halkın bilgileneşmesi hakkına paralel olarak, gazetelerin doğuşuyla tartışılmaya başlanan basın özgürlüğüne ulaşma yolunda her zaman 'devlet engelleri' olduğu tartışmanın ana boyutunu oluşturmaktadır. Bu tür özgürlükler anayasalarda güvence altına alınmış olsalar bile siyasiler, direkt olmasa da dolaylı olarak, sürekli basın organları ve gazetecilerin habere ulaşmasını engellemeye çalıştığı kanısı hakimdir.

5. 4. 2. İletişim Özgürlüğünü Kullanma Açısından

İletişim alanlar basının, yayınlarını devlet baskısı altında yapmasına inanmıyor. 59'u basının, devletin iradesi altında yayın yaptığı düşüncesinde iken, üniversite üstü lisansüstü eğitim alanlar ve yaşlı kesim inanmaktadır. İlkokul mezunlarının yüzde Basının, gazete patronlarının iradesinde yayın yapmasına ise en fazla görüşünde. düşünceğini ortaya koydular. Erkeklerin de yarısı basının siyasi irade altında olduğu İlkokul üstü eğitim alanlar, basının siyasi bir iradenin kontrolünde olduğu sahibinin kontrolü doğrultusunda yayın yaptığı düşüncesini taşımaktadır. gazetelerin devlet veya siyasi bir iradenin kontrolünde olmadan sadece gazete irade kontrolünde bulunduğu düşüncesini taşımaktadır. Okuyucuların yüzde 28'i ise değerlendirmesini yaparken, okuyucuların yüzde 44'ü de basının herhangi bir siyasi KKT okuyucusunun yüzde 27'si, basının devlet kontrolünde olduğu kısırtan bir etken olmaktadır. yönünde yayın yapıkları iddiasının yaygın şekilde paylaşılması, güvensizliği yayına başlayan bazı gazetelerin devlet desteğiyle kurularak devlet politikası yazılanların doğruluğuna şüpheyle bakmaktadır. Bunların yanında son yıllarda Basının bu niteliğinin bilincinde olan okuyucu, haberleri okurken, önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. bulunduranların iradesini yansıtmaktadır. Dünyada eş benzeri görülmemiş bir yapılanmas oları KKT basınında, siyasi partilerin yayın organları günlük basının

Ülkelerdeki siyasal ortam, basın organlarının siyasi güçlerle ilişkileri ve ticari bağlantılar, basın özgürlüğünün işleyişini engelleyen bir bütün oluşturumaktadırlar. KKTC halkının büyük bir çoğunluğu, basın özgürlüğünün ülkedeki siyasal ortama takıldığı kanaatine sahiptir. Yapılan araştırmada okuyucuların yüzde 58'i KKTC'de iletişim özgürlüğünü kullanma açısından karşılaşılan en büyük engel siyasal ortam olarak görüyor.

Basının, iletişim özgürlüğünü tam olarak kullanamamasının altında siyasal bir merkeze bağımlı olmasının yattığı düşüncesi ağır basmaktadır. Basın, bağılı veya yakın ilişki içinde olduğu siyasal gücün aleyhinde yayınlar yapmadığından halkın bilgilenme hakkını kullanmasını engelleyerek iletişim özgürlüğüne bir set koymaktadır. Okuyucuların yüzde 27'si bu doğrultuda düşünerek gazetelerin siyasal bir merkeze bağılı olmasının basın özgürlüğünü kullanma açısından bir engel teşkil ettiği inancındadır. Bu arada, KKTC halkının yüzde 15'i iletişim özgürlüğünü kullanma açısında karşılaşılan en büyük engelin, basın organlarının ticari bağlantıları olduğu yönünde görüş belirtti.

Kırsal kesimde yaşayanlar, gençler ve erkek okuyucular, iletişim özgürlüğünü kullanma açısında karşılaşılan en büyük engel, siyasal ortam olarak görürken; halkın eğitimi yükseldikçe bu yöndeki düşüncesinin azaldığı görülmektedir. Yaşlılar, lisansüstü eğitim alanlar ve kadınlar gazetelerin siyasal bir merkeze bağılı olmasından dolayı iletişim özgürlüğünü kullanamadıkları kanısında. 50 yaş üzerinde olanlar ile lisansüstü eğitim alanlar, gazetelerin siyasal güçlerle bağlantı içinde olduklarına inanmıyorlar.

5. 4. 3. Siyasi Gazetelerin Konumu

KKTC'de yayınlanan 10 günlük gazetenin dördü siyasal partilere bağılı yayın organıdır. Siyasal parti organlarının ülke basınındaki çokseslilikteki rolleri çeşitli açılardan değerlendirilmektedir. Siyasal parti organı olan gazeteler, kendi politikaları dışındakilere karşı saldırgan oldukları, her kesimin sesinin çıkmasına olanak sağladıkları ve etkili muhalefet imkanı yarattıkları şeklinde saptamalar yapıldı.

KKTC okuyucusu, siyasi gazetelere sıcak bakmıyor. Halkın yüzde 51'i siyasi gazeteleri, bağılı bulundukları parti politikası dışındakilere karşı saldırgan olarak görmektedirler. Halkın yüzde 26'sı siyasi gazetelerin her kesimin sesinin çıkmasına olanak sağladıklarını düşünürken, yüzde 18'i de siyasi gazetelerin etkili muhalefetin yapılması imkanını yarattığı değerlendirmesini yaptı. Ayrıca yüzde 5 oranındaki bir okuyucu kitlesi ise yayın politikaları açısından, siyasi gazetelerin bağımsız gazetelerin dışında bir işlev üstlenmedikleri düşüncesini ortaya koydu.

Siyasi parti organı gazeteleri, en fazla yüzde 62 oranı ile lisansüstü eğitim alanlar tarafından, politikaları dışındakilere karşı saldırgan bulmaktadırlar. İlkokul mezunları, kırsal kesimlerde yaşayanlar ve kadınlar, siyasi gazetelerin her kesimin sesinin duyulmasına katkı koyduğu değerlendirmesine daha fazla destek vermektedir. Yaşlı kesim ve ortaokul mezunları ise siyasi gazetelerin etkili muhalefet imkanı sağladığı düşüncesine daha yatkın görünüyorlar. Yine ortaokul mezunları ile 50 yaş üzerinde olanlar siyasi gazetelerin bağımsız gazetelerin dışında bir işlevi olmadığı görüşüne katılmıyorlar.

5. 5. Gelecekte Basın

İletişim araştırmacıları, basın tarihi ve günümüzdeki basını incelerken basının gelecekteki durumu ile ilgili savlar da ortaya atarlar. Basının gelecekteki etkinlik derecesinin ne olacağı, hangi güçlerin kontrolüne geçeceği gibi... Yapılan araştırmada KKTC halkının yarıya yakını basının kendileri üzerinde mevcut olan etkinliğinin devam edeceğini düşünüyor. Yüzde 43'lük bir okuyucu kitlesi ise "Basının yönlendirmesi ile hareket etmeye devam edeceğim" diyerek basının işlevinin hayatlarındaki gerekliliğini ortaya koydular.

Araştırmada basının geleceğiyle ilgili olumlu düşünceye sahip okuyucu kitlesine yakın bir oranda okuyucu kitlesi ise basının, gelecekte kendileri üzerinde olan etkisini kaybedeceği kanaatini taşıyor. Okuyucuların yüzde 39'u basının davranış ve düşüncelerindeki etkinliğini yitireceği inancındadır. Yüzde 18 oranındaki

okuyucu kitlesinin ise basının kendi üzerindeki etkinliğinin yazılı kitle iletişim aracının gúcünü yitireceğinden dolayı kaybedeceğini savunuyor.

Erkekler, gençler ve üniversite mezunlarında basının kendileri üzerindeki etkinliğinin devam edeceği düşüncesi daha ağır basmaktadır. Yaşlıların yüzde 56'sı, kadınların yüzde 48'i, ortaokul mezunlarının yüzde 54'ü, basının davranış ve düşüncelerindeki etkinliğini yitireceğini ortaya koydu. Lisansüstü eğitim alanlar basının, gelecekte gúcünü yitireceğine inanırken, yaşlı kesim bu düşünceye katılmıyor.

SONUÇ

Basına güvenilirlik kazandıran etkenler incelendiğinde Kıbrıs Türk basınının bazı dış etkenler nedeniyle bir güven sorunu yaşadığı ortaya çıkıyor. Bir mücadele basını olarak doğan Kıbrıs Türk basını 2000'li yıllara gelindiğinde dünyadaki eğilimin tersine sermayenin etkin baskısı altında girmediği görülür. Fakat, KKTC'de yayınlanan gazetelerin çoğunun siyasi odakların etkisi altında yayın yaptığı açıktır.

KKTC'de Başbakan Derviş Eroğlu ile Başbakan Yardımcılığı görevini yürüten Salih Coşar gibi siyasetin en tepe noktasındaki kişiler dahil, birçok kesim, basında siyasi bir kontrolün var olduğu; bunun gazetelerin içeriğini belirlediğini ve verilen haberlerin güvensizlik yarattığını tesbit ediyor. Kıbrıs Türk basınının siyasi bağımlılığından dolayı yaşadığı güvensizlik gazetelerin doğru haber vermediği sorusunu akıllardan eksiltmediğinden, okur gerçek haberi öğrenmek için birden fazla gazete takip etmek zorunda kalmaktadır.

Basına güvenilirlik kazandıran etkenler sıralandığında KKTC basınında bu etkenlerin tam olarak var olduğunu söylemek mümkün değil. Dünya basınında gazetelere en fazla güven kazandıran etkenler, iletişim özgürlüğünü kullanma oranı, özdenetim ve siyasal ortamın haber işleyişlerine etkisidir. Kıbrıs Türk basınına incelediğimizde gazetelerin iletişim özgürlüğünü tam olarak kullanamadıkları, doğru bilgiye ulaşmak için bir noktadan ileri gidemedikleri ortaya çıkmaktadır. Hiçbir gazetede bir özdenetim metodunun uygulandığı görülmemektedir. Kıbrıs'taki siyasi belirsizlik ve siyasal ortam da, özellikle Kıbrıs sorunu ile ilgili yayın yapılmasına imkan vermiyor.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki sivil toplum örgütleri siyasi kontrol altında gördükleri basına güvenmemektedirler. Meslek kuruluşlarını oluşturan sendikalar, odalar ve Baro Konseyi basında güvensizliği devletin gazeteler üzerindeki gizli hakimiyetin haberlerin verilmesine yansımalarının oluşturduğunu ifade etmektedirler. İktidarda bulunan siyasi parti başkanları bile basında yer alan haberlerde siyasi bir gücün etkisi olduğunu bildiklerinden dolayı gazetelerde yer alan yazılara temkinli yaklaşıyor ve bilgileri başka kanallardan doğrulamayı yeğliyorlar.

KKTC genelinde yapılan anket çalışmasında, okuyucunun da basında çıkan haberlerin doğruluğuna güvenmediği ortaya çıkmaktadır. Okuyucunun yüzde 72'si gazetelerin patronlarının iradesi dışında yayın yaptığı görüşünderken, halkın yüzde 58'i de basının iletişim özgürlüğünü kullanma açısından karşılaşılan en büyük engel olarak siyasal ortamı görmektedir. Okuyucunun büyük bir bölümü gazetelerin gündem saptırma eğiliminde olduğu yönünde görüş belirtirken, yüzde 20'si de gazete manşetlerinde yer alan haberlerin gündemi saptırmak için kullanıldığı kanaatini taşımaktadır. Anket çalışmasında çıkan sonuçlara bakıldığında okuyucunun basına güvenmediği açıkça görülmektedir.

KAYNAKÇA

- 1) Afrika gazetesi
- 2) ALEMDAR Korkmaz, **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**, Afa Yayınları, İstanbul, 1999
- 3) ALEMDAR Zeynep, **Oyunun Kuralı 'Basında Özdenetim'**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990
- 4) Basın gazetesi, 11 Temmuz 2000
- 5) BEKTAŞ Arev, **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2000
- 6) BELSEY Andrew & CHADWICK Ruth, **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, Çev: Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998
- 7) Çalışma Dairesi'nden alınan gazete çalışanlarının listesi
- 8) CHOMSKY Naom, **Medya Gerçeği**, Çev: Abdullah Yılmaz, Tümm zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1998
- 9) DÖNMEZER Sulhi, **Basın ve Hukuku**, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1976
- 10) ERÇAKICA Hasan, **Medya'nın Denetimi**, Basın gazetesi, Aralık 2001
- 11) ERKAN Yüksel, **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, Çizgi Yayınları, Konya, 2001
- 12) **Gazetecinin Hak ve Sorumluluk Bildirgesi**, KTGB Yayınları, Lefkoşa, 2000
- 13) GİRGİN Atilla, **Yazılı Basında Haber ve Habercilikte Etik**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 2000
- 14) GÜNGÖR Tefvik, **Halkımız Magazin Haberi İstiyor**, Dünya Gazetesi, 14 Mayıs 2001

- 15) HABERMAS Jürgen, **Kamusalığın Yapısal Dönüşümü**, Çev: Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997
- 16) Halkın Sesi
- 17) HATAY Özer, **Medyaya Güven Azalırken**, Halkın Sesi gazetesi, 17 Nisan 2002
- 18) HATAY Özer, **Paranın ve Devletin Emrine Girme Tehlikesi**, Basın gazetesi, 11 Temmuz 2001
- 19) HERMAN Edward.S.- CHOMSKY Naom, **Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir**, (Çev: Berfu Akyoldaş, Tamara Han, Metin Çetin, İsmail Kaplan), Minerva Yayınları, İstanbul, 1999ÖZEK Çetin, **Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999
- 20) IŞIK Yüksel, **Sendikal Bürokrasi ve Çözüm Önerileri**, Öteki Yayınları, II.Baskı, Ankara, 1995
- 21) İNCEOĞLU Yasemin Giritli, **Çeşitli Ülkelerde Medya**, Der Yayınları, İstanbul, 1994
- 22) İNUĞUR M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, 4. Baskı, İstanbul
- 23) Kıbrıs gazetesi
- 24) Kıbrıslı gazetesi
- 25) KIZIL Neşe Erikli, **İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol**, Beta Yayınları, İstanbul, 1988
- 26) KKTC ANAYASASI
- 27) **KÖKER**, Eser, **Politikanın İletişimi İletişimin Politikası**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998
- 28) Lefkoşa Barosu dergisi, Aralık 2001
- 29) LULL James, **Medya, Kültür, İletişim**, (çev: Nazife Güngör), Vadi Yayınları, Ankara, 1981

- 47) Yenidüzen gazetesi
- 48) YÜKSEL Erkan, **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, Çizgi Yayınları, Konya, 2001